

ДОНЕЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Збірник матеріалів міжрегіонального круглого столу

«Актуальні питання запобігання та протидії домашньому насильству»

24 березня 2023 року

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: збірник матеріалів Міжрегіонального круглого столу (в авторській редакції), (м. Кривий Ріг, 24 березня 2023 року). Кривий Ріг, 2023. 88 с.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол №16 від 31 травня 2023 року)*

У збірнику зосереджено матеріали Міжрегіонального круглого столу конференції **«Актуальні питання запобігання та протидії домашньому насильству»**, яка відбулася 24 березня 2022 року у Криворізькому навчально-науковому інституті Донецького державного університету внутрішніх справ.

Матеріали науково-практичної конференції призначені для наукових та науково-педагогічних працівників закладів освіти й наукових установ, здобувачів вищої освіти юридичного і правоохоронного напрямів, а також на тих, хто цікавиться питаннями запобігання та протидії домашньому насильству, у тому числі в умовах воєнного стану.

Матеріали збірника опубліковані в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє думку учасників круглого столу. У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками круглого столу. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники круглого столу, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи закладів вищої освіти і наукових установ, практичних правоохоронних органів які рекомендували ці матеріали до друку. Автори цього збірника несуть відповідальність за достовірність, унікальність, ергономічність і ревалентність до тематики власне поданої публікації.

ЗМІСТ

БАРКО Вадим ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В СИТУАЦІЯХ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	5
БОГДАН Д.О., ШЕВЯКОВ М.О. ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ.....	8
БУЛГАКОВА Олена, НЕСТЕРЕНКО Катерина ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ХАРАКТЕРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	11
ВЕСЕЛОВ Микола РОЛЬ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ У ЗАПОБІГАННІ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ДИТИНОЮ.....	16
ВОЛЕНШЧАК Вадим, НОСЕВИЧ Надія ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО І СІМЕЙНИЙ КОНФЛІКТ: ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЗМУЖУВАННЯ.....	19
ГЛУЩЕНКО Владислав, НОСЕВИЧ Надія ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	22
ГОРБАЧ-КУДРЯ Іванна ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ І ДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	26
ЄЛАСЬВ Юрій ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОКТРИНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИНУ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО.....	29
ЖУРАВЕЛЬ О., ЯСТРЕМСЬКА Н. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ.....	32
ЗАЛЯЛОВА Ірина ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС СТОСОВНО КРИВДНИКА – ЯК ЗРОБИТИ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД БІЛЬШ ДІЄВИМ?	36
КАШТАЛІСТ Владислав, МИХАЙЛОВ Руслан ПОРЯДОК ТА СТРОКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В США	40
КОВАЛЬЧУК Галина КОГНІТИВНІ ПРЕДИКТОРИ ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ОБІЗНАНІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	47
КОЗИНЕЦЬ Анна, НОСЕВИЧ Надія ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ	55

ЛАВРЕНКО Анастасія ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	58
МАКАРЕНКО Олександр, МАКАРЕНКО Наталія ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН. МОЖЛИВІ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ.....	62
МАЛЮГА Анна, НОСЕВИЧ Надія ПРОБЛЕМАТИКА ДОКАЗУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	65
ОМАРОВА Кристина, ЛИТВИНЕНКО Ольга КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 126-1 КК УКРАЇНИ.....	69
ПУГАЧ Світлана, НАЗИМКО Єгор ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА ОКРЕМИХ ПРОЯВІВ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	74
СОБОЛЄВА Варвара, НОСЕВИЧ Надія ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	81
ЧОРНОМАЗ Валерія, НОСЕВИЧ Надія ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ	85

Вадим Барко

провідний співробітник психологічного Державного дослідного інституту МВС України, кандидат педагогічних наук науковий лабораторії забезпечення науково-

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В СИТУАЦІЯХ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Досвід показує, що у справі профілактики і допомоги жертвам домашнього насильства в нашій державі першорядна роль належить підрозділам Національної поліції. На місце побутового конфлікту поліція може бути викликана як жертвою домашнього насильства, так і свідками таких дій, наприклад, сусідами, знайомими або іншими членами родини. Заява може бути телефонною або особистою (заявник приходить до підрозділу поліції). При прийомі заяви необхідно пам'ятати, що: жоден сигнал про насильство в родині неможна сприймати легковажно; перший контакт з жертвою або свідком насильства є надзвичайно важливим і йому повинна сприяти обстановка розуміння; заявник, як правило перебуває в стані сильного емоційного збудження, викликаного пережитою загрозою для життя чи здоров'я; спосіб ведення розмови повинен сприяти заспокоєнню і підтримці заявника; заявник, як правило, не здатен визначити діагноз ситуації і рідко називає те, що він пережив насильством: причиною викликів поліції є: руйнування помешкання, бійки, скандали або інші події.

Завданням працівника, який приймає заяву з проханням втрутитися у ситуацію є максимально швидкий збір попередніх і, в межах можливості, точних даних про подію. Особливо необхідно звертати увагу на: виявлення насильства; вид насильства час і місце і застосування при цьому зброї або предметів в якості зброї; чи потрібна медична

допомога;чи діяв винуватець під впливом алкоголю, наркотиків або засобів, що призводять до змін у свідомості;де перебуває жертва і винуватець;чи присутні діти;чи існує загроза зростання агресії;

Працівники поліції, які направляються для реагування на виклик повинні усвідомити, що кожний конфлікт неповторний, тому необхідно уважно спостерігати за поведінкою осіб, які перебувають на місці інциденту. При цьому необхідно бути максимально зосередженим, проявляти обережність та підтримувати зв'язок з підрозділом (черговим).

Оскільки в домашньому конфлікті замішано як мінімум двоє, то і на виклик повинно прибути не менше двох поліцейських. Заздалегідь треба домовитися, хто буде звинувачувати, а хто буде спостерігати за обстановкою. Як тільки ви прийняли виклик уточніть у чергового:

Хто викликав поліцію (сусіди або один з учасників сварки)? Якщо це зробив учасник сварки, значить один з них, знає про ваше прибуття. Якщо ж у поліцію подзвонили сусіди - ваша поява буде несподіваною і може викликати обурення.

Чи відомо про нанесення побоїв однієї зі сторін? Якщо так, то співробітники повинні бути готові до застосування сили. Чи відомий код замка під'їзду? Чи застосовувалася зброя. Якщо так, то, яка саме і хто власник? Чи є інформація про дозвіл на зброю у когось із мешканців квартири (рушницю або іншу вогнепальну зброю) - перевірте цю інформацію в базі даних. Пам'ятайте, готуватися завжди потрібно до гіршого. Приймав хто-небудь алкоголь чи наркотики? Чи триває скандал досі? Чи є інформація про місце знаходження і зовнішній вигляд його учасників? Хто ще знаходиться в приміщенні окрім безпосередніх учасників конфлікту (діти чи інші родичі)? Черговий, який прийняв виклик, повинен надати цю інформацію.

Володіння поліцейськими такими даними про подію дозволить раціонально визначити тактику дій на місці побутового конфлікту.

Фахівці пропонують такий алгоритм дій співробітників при

врегулюванні сімейних сварок: оцінити можливу небезпеку; захистити один від одного і заспокоїти учасників сварки; запобігти можливому насильству.

Після підтвердження обґрунтованості втручання поліцейські повинні: встановити особи учасників; провести опитування особи, яка повідомила про конфлікт; проаналізувати ситуацію, причини; пояснити, які заходи можуть бути здійснені відповідно до норм закону.

Першим і найважливішим завданням поліцейських, які прибули на виклик є усунення небезпеки для жертв домашнього насильства. Поліцейські передусім повинні діяти на користь скривджених. Постраждалі мають бути впевнені, що поліція керується їхніми інтересами. Жертв домашнього насильства необхідно забезпечити докладною інформацією про належні їм права і можливості отримання допомоги, про конкретні місця, де їм можуть надати таку допомогу.

Під час розмови з жертвою поліцейському необхідно: виявляти до неї повагу і розуміння; звертати увагу на всі ознаки, які свідчать про застосування насильства – плач, тремтіння, апатія, сліди побиття тощо; уважно вислухати розповідь потерпілого; переконати жертву, що поліція прибула з метою допомоги; виразно назвати те, що відбулося насильством, а не конфліктом; наголосити, що насильство трактується законом, як злочин; підкреслити, що ніхто не має право застосовувати насильство.

Чого не слід робити працівникові поліції: виявляти нетерпіння, Роздратування, злість; звинувачувати жертву в тому, що сталося; ставати на сторону винуватця у насильстві; умовляти зміритися з ситуацією; виявляти легковажність до факту застосування насильства; Відмовляти у допомозі, мотивуючи тим, що ще немає письмового звернення жертви; виявляти сумнів щодо правдивості свідчень скривджених.

При роботі з дітьми важливо, щоб дитина сприймала працівників поліції як союзників, котрі прагнуть допомогти родині, а не як ще одних дорослих, які хочуть щось в неї відняти, знищити. Слід враховувати, що

дитина, яка піддається насильству у власному домі, живе в атмосфері постійної загрози, а в ситуації втручання часто соромиться, відчувається приниженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018. № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
2. Барбарош Л. М. Актуальні питання запобігання домашній злочинності: досвід зарубіжних країн. *Юридичний бюлетень*. Випуск 14. 2020. С. 171-178.
3. Легенька М. М. Зарубіжний досвід протидії насильству в сім'ї та можливості його використання в Україні. *Право і безпека*. 2017. №4 (67). С. 111-116
4. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навчально-методичний посібник для курсантів вищих навчальних закладів МВС України / Укладачі: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г., Басиста І. В., Дроздова І. В., Брижик В. О., Мусієнко О. М. Київ, 2012. 246 с.
5. Протидія домашньому насильству. Практичний посібник для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.

Богдан Д.О.

курсантка 2 курсу ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Шевяков М.О.

старший викладач кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Одна з найважливіших передумов життя людини - здоров'я; захист життя, свободи і здоров'я закріплені в Основному Законі України – Конституції. Насильство є однією з найсерйозніших форм порушення прав людини і найсерйознішим, а також найпоширенішим у кримінальних та адміністративних правопорушеннях. На сьогоднішній день в Україні та у світі досить актуальною темою є боротьба та протидія домашньому насиллю. За даними Національної соціальної сервісної служби в Україні лише за перше півріччя 2021 року надійшло 86 955 звернень від жінок з приводу вчинення над ними домашнього насильства. В нашій країні влада активно приймає заходів щодо боротьби, попередження та запобігання домашнього насилля. Національна поліція є передовим органом виконавчої влади, яка уповноважена на розгляд справ про домашнє насильство, яка спирається на Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства» (прийнято Верховною Радою України 07.12.2017 року). Також в Кодексі України про адміністративні правопорушення та Кримінальному кодексі України внесені зміни та доповнення, щодо штрафів, покарань за вчинення будь-якого домашнього насильства. Окрім вищезазначених заходів, використовують ще ряд спеціальних заходів щодо протидії домашньому насиллю:

- 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
- 2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
- 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;
- 4) направлення кривдника на проходження програми для

кривдників.[3]

Постраждалим, згідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашнього насилля» надається допомога, права та захист визначеними відповідним законом. На щастя законодавчої, виконавчої, судової - суспільство почало не мовчати за вчинення насильства в родині, а також допомагати іншим громадянам, які постраждали за вчинення домашнього насильства над ними. Слід зазначити, що в Україні здійснюється профілактика, щодо запобігання домашнього насилля, яка здійснюється уповноваженими органами Національної поліції, установами системи освіти, уповноваженими органами, установами і закладами охорони здоров'я у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, уповноваженими центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, уповноваженими загальними та спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб[3].

На мою думку, проблему, щодо вчинення домашнього насилля можна попередити та навіть подолати, якщо суспільство перестане думати, що дана проблема – це тема лише для двох і просити допомоги до органів, уповноважених з цієї проблеми не тільки можна, а потрібно. Варто пам'ятати, що держава піклується про свій народ і здійснює заходів, заради безпеки та охорони суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (БВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.*
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (БВР), 2001, № 25-26, ст.131.*
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018. № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 №658. *Урядовий кур'єр* від 05.09.2018 №165. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018%D0%BF#Text> .

5. Мінсоцполітики розробило проект Типової програми для постраждалих від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі осіб, а також проект змін до Типової програми для кривдників. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20575.html#:~:text=%D0%A9%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96,%D1%82%D0%B0%201778%20%E2%80%93%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9>)

Олена Булгакова

завідувачка кафедри державно-правових дисциплін факультету №2 КННІ ДонДУВС, кандидатка економічних наук, доцентка

Катерина Нестеренко

доцентка державно-правових дисциплін факультету №2 КННІ ДонДУВС

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ХАРАКТЕРУ ВИПАДКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В ПЕРІОД ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Законодавство України зазнало активного розвитку, який було

зумовлено спрямованістю інтеграції до європейського суспільства, що знайшло відображення у гармонізації вітчизняних нормативно-правових актів з міжнародними стандартами викладеними зокрема в Конвенції ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок та Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цим явищами або Стамбульська конвенція. Саме Стамбульська конвенція стала відповіддю на суспільні зміни в розумінні того аспекту, що підґрунтям формування безпечного середовища є безпека взаємовідносин на рівні родини.

У пункті б статті 3 Стамбульської конвенції передбачено, що домашнє насильство означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [3].

Сучасні умови існування українського суспільства багато в чому детермінуються підвищеною небезпекою через широку воєнну агресію. З цього випливають ті чинники, які зумовлюють напрями формування взаємовідносин в родинах, а саме:

широка мобілізація чоловіків і жінок, що порушує звичайний режим взаємовідносин в домашньому господарстві, травматизація учасників бойових дій та тих, хто залишається чекати вдома; наявність посттравматичного синдрому у багатьох людей;

зміна характеру міграції населення: зміна місця проживання з сільської на міську, зміна регіону проживання, зміна характеру зайнятості, зміна країни проживання тощо;

фінансово-економічні зміни в домогосподарствах через загальнодержавні процеси викликані руйнуванням господарських

суб'єктів та майна, підвищення рівня безробіття, залучення до процесів відновлення тощо;

зміна культурного середовища, зумовлене необхідністю відображати всі вище означені чинники.

Характер випадків домашнього насильства визначається видами насильства, їх спрямованістю та інтенсивністю проявів, а також чинниками, які формують підґрунтя виникнення гострої, найбільш небезпечної, фази конфлікту в системі домашнього насильства. [2] Необхідно розуміти, що концепція «кола насильства» не набуває суттєвого значення в розумінні етапів і фаз домашнього насильства для визначення необхідності втручання в складну ситуацію задля попередження або надання необхідної допомоги в кожному конкретному випадку.

Характер випадків домашнього насильства під час воєнного стану визначається специфічною комбінацією внутрішньо родинних чинників та посиленням впливу зовнішніх чинників підвищеної небезпеки втрати життя, волі або майна в непередбачуваний час та за складно передбачуваних обставин. Наявність значної кількості невизначених чинників, які змінюються дуже швидко, створюють складний емоційний стан, що виражається в більш вираженому психологічному насильстві з широкою амплітудою проявів від підвищеної турботи та обережності до відторгнення відносин та відмови від взаємин з людиною. Також більш агресивно буде проявлятися економічне насильство як логічне продовження психологічного насильства. Слід зазначити, що під час воєнного конфлікту характер домашнього насильства стає більш очевидним навіть в тих родин, де такий конфлікт мав характер прихованого та не очевидного.

Ситуації вимушеного переселення або знаходження на окупованій території загострюють та проявляють приховані випадки домашнього насильства та потребують своєчасного втручання та надання допомоги з

боку відповідних інституцій суспільства. Цікавими є дані, які артикулюють фахівців ГО Ла-Страда Україна стосовно кількості повідомлень про випадки домашнього насильства [3], зокрема про зменшення повідомлень з тимчасово окупованих територій та збільшення таких повідомлень від родин, які виїхали за межі України.

Закінчення воєнних дій та воєнного стану в країні не стануть чинником зникнення домашнього насильства. Характер випадків домашнього насильства в поствоєнний період буде формуватись сполученням таких чинників, як:

значна психологічна та фізична травматизація населення внаслідок воєнних дій під час відкритих сутичок та в межах проведення оборонних заходів, підвищені фізичні та емоційні навантаження;

зміна ціннісних орієнтирів в суспільстві спричинених міграцією, економічними втратами, зміною соціальних ролей, підвищення уваги до забезпечення безпеки особистої та загально соціальною;

зміна темпу життя в пост воєнний період: зміна інтенсивності інформаційного поля, зниження емоційного навантаження інформації, надання переважно «мирної інформації» про поточну ситуацію, надання аналітичної інформації про події минулих воєнних часів тощо.

За таких умов характер випадків домашнього насильства буде обумовлений посиленням проявів фізичного насильства. Психологічне насильство набуде дещо іншого змісту через прояви ПТСР як у тих, хто був задіяний в воєнних подіях, так і у тих, хто залишався в умовно безпечних умовах. Психологічне насильство виявити складніше, оскільки воно може збільшує свою інтенсивність доволі повільно, майже рутинно. Але саме в пост воєнний період психологічне насильство знаходить вияв в фізичному насильстві аж до актів суїциду. Можна констатувати, що характер домашнього насильства буде мати більш прихований прояв, проте з тривалим періодом. Військові, які брали участь в бойових діях, або особи, які були включені в події воєнних дій, набули травматичного

досвіду реагування на ситуації постійної небезпеки для власного життя. Це, безумовно, відіб'ється на поведінці таких осіб в звичайних умовах життя, які не вимагають високого рівня напруження уваги та постійної готовності швидко і оперативно реагувати на зовнішні подразники. Тому в пост воєнний період зміниться характер психологічного насильства, а прояви фізичного насильства набудуть ситуаційного вибухового характеру, які будуть мати виражену періодичність, скоріш за все обумовлену датами, коли відбувались травмуючі події.

Розуміння тенденцій змін характеру домашнього насильства в воєнний та пост воєнний період є дуже важливим для своєчасної розробки Програми запобігання домашньому насильству на рівні органів місцевого самоврядування та побудові системи партнерства між органами виконавчої влади, правоохоронними органами та громадянським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.
2. Ковалик Ю.М. Злочин, пов'язаний з домашнім насильством, як підстава призначення особі одного чи декількох обмежувальних заходів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №3, 2022 С. 194-198.. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.35>.
3. Губін С. Війна не скасовує потребу протидіяти домашньому насильству. URL: <https://la-strada.org.ua/articles/vijna-ne-skasovuye-potrebu-protydiyaty-domashnomu-nasylstvu.html>.

Микола Веселов

професор кафедри державно-правових дисциплін факультету № 2 КННІ ДонДУВС, доктор юридичних наук, професор

РОЛЬ СЛУЖБИ У СПРАВАХ ДІТЕЙ У ЗАПОБІГАННІ ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ДИТИНОЮ

За міжнародним правом саме на державу покладається обов'язок вживати всіх необхідних заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства (ст. 19 Конвенції ООН про права дитини, 1989 року) [3]. Ці загальновизнані наративи знаходять відповідне закріплення і в українському національному законодавстві (Закони України «Про охорону дитинства», «Про запобігання та протидію домашньому насильству»), задля чого у державі створено і функціонує чимало державних інституцій. Водночас, як слушно наголошують певні дослідники: *«сфера попередження насильства швидко розвивається в напрямку ширшої екологічної перспективи, яка визначає елементи ризику та захисту на рівні особистості, сім'ї, школи та громади»* [1]. Розглядаючи участь громади у запобіганні та протидії жорсткому поводженню з дітьми, ми пропонуємо розуміти під цим поняттям і певну територію, і органи місцевого самоврядування, які здійснюють публічне адміністрування на цій території (включаючи, як свої власні, так і делеговані державою повноваження), і громадські організації та формування, і окремі соціально-правові утворення (школу, релігійні формації), і мешканців окремого локального району (місцевості), різноманітні соціальні комунікації між ними, наприклад, сусідство тощо.

Одним з основних суб'єктів реалізації державної політики щодо захисту прав дітей на рівні громад є служби у справах дітей, які утворюються міськими, районними у місті, сільськими, селищними радами. До основних завдань та повноважень служби відноситься реалізація на території

територіальної громади державної політики з питань соціального захисту дітей, запобігання дитячій бездоглядності та безпритульності, вчиненню дітьми правопорушень; визначення пріоритетних напрямів поліпшення становища дітей у територіальній громаді, їх соціального захисту, сприяння фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку; забезпечення безпеки дітей, стосовно яких надійшла інформація про жорстоке поводження з ними або загрозу їхньому життю чи здоров'ю тощо [2].

Більшість підтверджених фактів жорстокого поводження з дитиною пов'язано з проявами домашнього насильства. Про це свідчить проста статистика. Наприклад, серед дітей, які перебувають на обліку у зв'язку зі складними життєвими обставинами, а саме у зв'язку з насильством чи іншим жорстоким поводженням з дитиною в службі у справах дітей одного з районів м. Кривого Рогу всі такі факти пов'язані саме з домашнім насильством. А тому задля протидії цим фактам, своєчасного вилучення дитини з небезпечного середовища (у разі потреби) чи іншої форми втручання, увага всіх членів громади має бути зосереджена саме на родинних стосунках в окремих сім'ях, в яких є діти. Служби у справах дітей разом з територіальними органами поліції здатні виконувати лише, умовно кажучи, роль «пожежників» у цій ситуації – вони реагують у більшості випадків на факти насильства, які вже мають місце, і, як правило, здобувають ознак системності чи призводять до резонансних наслідків. Своєчасному виявленню родин та дітей, які зазнають різних проявів жорстокого поводження має сприяти створення дієвої системи громадського контролю та система реагування, а також небайдужа активна суспільна позиція мешканців громади. Звісно, що таку пильність мають проявляти перш за все сусіди, працівники закладів освіти, лікарі, соціальні працівники тощо (ці суб'єкти фактично є першою ланкою безпосереднього громадського контролю та сигналізування про ймовірні випадки насильства щодо дитини).

Таким чином, наведене вказує, що основним осередком ефективної розбудови та проведення заходів запобігання та протидії жорстокому

поводженню з дітьми є громада, в якій найщільніше простежуються різноманітні соціальні комунікації, психологічні, економічні та соціально-побутові зв'язки між різними органами державної та муніципальної влади, іншими недержавними формаціями і мешканцями певної території.

Соціальний контроль громади (включаючи її офіційні та неформальні ресурси) та колективна ефективність є значними захисними факторами для всіх проявів та форм жорстокого поводження з дитиною, але їх потрібно розвивати на рівні формування відповідної соціальної культури, свідомості, колективної і особистої відповідальності за забезпечення життя, здоров'я та прав дітей. Організаційні зв'язки також вважаються необхідним компонентом підвищення ефективності громадського контролю та налагодженої системної роботи у цьому напрямку [4, с. 320]. Тож можемо стверджувати, що громаді потрібна консолідуюча ланка, роль якої у запобіганні та протидії жорстокому поводженню з дитиною на рівні громади, за нашим переконанням мають відігравати служби у справах дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Resnick, M.D., Ireland, M., Borowsky, I. (2004). Youth violence perpetration: What protects? What predicts? Findings from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. *Journal of Adolescent Health*, 35(5): 424.e1–424.e10. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.01.011>Get.
2. Ігнатенко К. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкт системи соціального захисту дітей у територіальній громаді. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського*. 2020. Вип. 3(132). С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-3-5>.
3. Конвенція про права дитини : Конвенція ООН від 20.11.1989 р. Дата оновлення: 20.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#n84 (дата звернення: 26.02.2023).

4. Веселов М. Ю., Пилипів Р. М. Роль громади у запобіганні та протидії жорстокому поводженню з дитиною. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 317–322. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.51>.

АНОТАЦІЯ

Метою доповіді є аналіз теоретичних та нормативно-правових передумов здійснення ефективного запобігання та протидії жорстокому поводженню з дитиною на рівні громади. Зазначається, що громаді потрібна консолідуюча ланка, роль якої у запобіганні та протидії жорстокому поводженню з дитиною на рівні громади мають відігравати служби у справах дітей.

Воленшчак Владислав

*курсант 2 курсу факультету №1
КННІ ДонДУВС*

Науковій керівник:

Носевич Надія

*завідувачка кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики факультету №1
КННІ ДонДУВС,
кандидатка юридичних наук*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО І СІМЕЙНИЙ КОНФЛІКТ: ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ

Домашнє насильство - це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (ч. 1 ст. 1

Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»)[1]

Конфлікт - це певний процес, який має свою формулу, стадії та структуру. Конфлікт – це певне протиборство/протистояння, зіткнення суб'єктів з метою реалізації їх суперечливих інтересів, позицій, цінностей і поглядів. Важливий факт – позиції учасників є рівними або відносно рівними.

Насильство в цілому має наступні ознаки: особливі поведінкові прояви, протиправність, умисний характер, наявність впливу, силова перевага та нав'язування волі.

Насильство відрізняється від конфлікту наступними проявами: домінуванням однієї сторони над іншою (оскільки в основі насильства лежить контроль постраждалої), значною перевагою сил, порушенням прав людини (свобода, особиста недоторканість, життя, здоров'я тощо), наявністю шкоди, умислу та усвідомленої протиправності.[2]

Сімейні конфлікти є однією з найпоширеніших форм конфліктів. За оцінками фахівців, у 80 – 85% сімей відбуваються конфлікти, а в інших 15 – 20% виникають сварки з різних приводів.

Сімейні конфлікти – це протиборство між членами сім'ї на основі зіткнення протилежно направлених мотивів і поглядів. Сімейні конфлікти мають свої особливості, врахування яких необхідне при попередженні і подоланні таких конфліктів

Перш за все, сімейні конфлікти відрізняються особливим предметом, специфіка якого обумовлена унікальністю сімейних відносин. Найважливішою особливістю сімейних відносин є те, що їх основний зміст складають як міжособистісні стосунки (любов, кровна спорідненість), так і правові й етичні зобов'язання, обумовлені реалізацією функції сім'ї: репродуктивної, виховної, господарсько-економічної, організація дозвілля і відпочинку), комунікативної і регулятивної.[3]

Часом доволі непросто відрізнити насильство (передусім психологічне) від конфліктних ситуацій, спорів, що виникають у кожній сім'ї

та не становлять загрози подальшому розвитку здорових стосунків. У такому випадку для визнання факту домашнього насильства слід звернутися до його ознак: умисність (з наміром досягнення бажаного результату); спричинення шкоди; порушення прав і свобод людини; значна перевага сил (фізичних, психологічних, пов'язаних із вищою посадою тощо) того, хто чинить насильство.

Якщо в діях немає хоча б однієї з чотирьох наведених ознак, вони не є насильством. Наприклад, якщо немає порушення прав і свобод людини, це не насильство, а правомірне застосування сили.

Конфлікт - це зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що може призвести до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями. Конфлікт не містить вище перелічених ознак. Ескалація конфлікту може призвести до насильства, але не завжди призводить.

Межу можна визначити так: якщо подружжя розв'язує конфлікти на засадах компетентності, тобто виходячи з того, хто краще розуміється на тому чи іншому питанні, про насильство не йдеться. Натомість ситуації, коли основним способом розв'язання спірних питань стає принцип «хто сильніший, той і має рацію», або коли головною метою є не так справжнє розв'язання проблеми, як доведення власної правоти за будь-яких умов і в будь-який спосіб, стають сприятливим підґрунтям для виникнення насильницьких стосунків.[4]

Отже, різниця у тому, що насильство є результатом свідомих дій кривдника, підкріплене агресією і бажанням завдати шкоди, а не прагненням розв'язати спір. Для того щоб визначити, чи маємо справу саме з цим видом насильства, потрібно знайти всі чотири ознаки цієї дії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018. № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
2. Гриценко Л. Маніпуляції чи домашнє насильство: як розрізняти та протидіяти? *Вища школа адвокатури НААУ*. 2023. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/manipulyatsiyi-chy-domashnye-nasylstvo-yak-rozriznyaty-ta-protydiyaty>.
3. Пірен М. І. онфліктологія: підручник. – К.: МАУП, 2007. С. 99-100. URL: <https://psr-chnu.com.ua/docs/%D0%9C.%D0%9F%D1%96%D1%80%D0%B5%D0%BD%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.%20%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>
4. Як відрізнити насильство в сім'ї від конфлікту. *Великописарівська районна державна адміністрація*. URL: <http://www.vpr.sm.gov.ua/index.php/en/gumanitarna-politika/sotsialniy-zahyst/5230-yak-vidrizniti-nasilstvo-v-sim-ji-vid-konfliktu>.

Глущенко Владислав
курсант 1 курсу факультету №1
КННІ ДонДУВС
Науковій керівник:
Носевич Надія
завідувачка кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики факультету №1
КННІ ДонДУВС,
кандидатка юридичних наук

**ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРАГНІВ
НАЙОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА
ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Проблема домашнього насильства є однією з найбільш актуальних у сучасному світі. Щороку тисячі людей у всьому світі стають жертвами насильства вдома. Україна не є винятком. За статистикою, у нашій країні за останні роки кількість випадків домашнього насильства значно зросла. Це серйозна проблема, яка потребує внесення змін у законодавство і посилення боротьби з цим явищем.

За соціальною ознакою, в умовах воєнного стану, вчинення таких злочинів, як домашнє насильство, однозначно слід розцінювати як антигромадське, жорстоке поводження з особою. Насправді домашнє насильство є однією з найпоширеніших форм порушення прав людини. Серед іншого, відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: Домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь. [1]

Уповноважені підрозділи органів Національної поліції України мають ключову роль у боротьбі з домашнім насильством. На сьогоднішній день вони займаються запобіганням та протидією цьому явищу в усіх регіонах країни. Однією з головних завдань їх роботи є надання допомоги жертвам насильства. Ця допомога може бути матеріальною, медичною, психологічною, чи правовою. Також головним завданням є запобігання домашньому насильству, котре вказано відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», що запобігання домашньому насильству - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування,

підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [2].

Щоб забезпечити ефективну роботу уповноважених підрозділів, необхідно забезпечити достатній рівень їх фінансування та відповідний рівень підготовки поліцейських. Потрібно займатися як інформаційною, так і психологічною підготовкою поліцейських з питань протидії домашньому насильству, щоб вони могли знати про всі можливі випадки, з якими стикаються жертви насильства, та бути готовими надавати необхідну допомогу.

Одною із таких інформаційно-психологічних підготовок є «Заняття зі службової підготовки для поліцейських сектору протидії домашньому насильству» у якій, 21 вересня, на запит ГУНП в Одеській області, на базі спеціалізованого навчального полігону «Інтерактивна класна кімната» науково-педагогічним складом кафедри адміністративної діяльності поліції проведено заняття зі службової підготовки для поліцейських сектору протидії домашньому насильству відділу превенції Одеського РУП №1 ГУНП в Одеській області. Під час заняття були обговорені нормативно-правові основи запобігання та протидії домашньому насильству; наявні сучасні виклики, пов'язані із реагуванням поліцейських на випадки домашнього насильства; особливості взаємодії поліцейських з іншими суб'єктами запобігання та протидії домашньому насильству [3].

Також необхідно приділяти належну увагу захисту прав жертв насильства. Важливо забезпечити їм конфіденційність та анонімність, а

також захистити від повторних нападів. Така охорона повинна бути не тільки з моменту скоєння насильства, а й під час усього періоду розслідування. Взагалі за вчинення домашнього насильства стаття 126-1 Кримінального кодексу України встановлюється відповідальність в межах громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешту на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років[4]. Що є досить суровим покаранням.

Загалом, запобігання та протидія домашньому насильству є складною та важкою роботою, яка потребує співпраці усіх зацікавлених сторін. Однак, з відповідальним підходом до роботи, можливо досягти успіху у цій важливій справі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018. № 5, ст.35.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

2. Заняття зі службової підготовки для поліцейських сектору протидії домашньому насильству. *Одеський державний університет внутрішніх справ.* URL:

<https://oduvvs.edu.ua/news/%D0%B7%D0%B0%D0%BD%D1%8F%D1%82%D1%82%D1%8F-%D0%B7%D1%96-%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%BF>

3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року *Відомості Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.* URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .

Іванна Горбач-Кудря
*старший викладач кафедри
поліцейського права
Національної академії
внутрішніх справ,
кандидатка юридичних наук*

ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ І ДИСКРИМІНАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Насильство та дискримінація не є чинниками, що сприяють реалізації засад державної політики у сфері освіти і принципів освітньої діяльності. Забезпечення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм їх прояву, є одним із напрямів оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти [3]. Розбудова освітнього середовища дружнього та безпечного для дитини, що на разі триває в Україні, потребує формування нових механізмів правового регулювання діяльності суб'єктів, наділених повноваженнями щодо запобігання насильству та дискримінації в освітньому середовищі, і обумовлює актуальність теми нашої роботи.

Метою дослідження є виявлення прогалин нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів, наділених повноваженнями щодо запобігання насильству та дискримінації в освітньому середовищі, та формування переліку пропозицій, що можуть сприяти удосконаленню законодавства за напрямом.

Безпечність освітнього середовища визначається за сукупністю умов у закладі освіти, поміж яких є відсутність фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо) [4]. Попри те, що законодавче тлумачення словосполучення «безпечність освітнього середовища» мало б враховувати вже закріплене визначення терміну «булінг», вочевидь, у чинній нормі відбулося певне переосмислення останнього. По-перше, безпечність

освітнього середовища пов'язується із відсутністю фізичного та/або психологічного насильства, хоча булінг (цькування) може проявлятися у формі економічного та сексуального насильства. По-друге, безпечність освітнього середовища передбачає наявність сприятливих умов у закладі освіти для його учасників. Булінг, так само, пов'язується із діями (діями або бездіяльністю) учасників освітнього процесу.

Отже, створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства і дискримінації [3] покладається на суб'єктів, що не є учасниками освітнього процесу. У такому розумінні до переліку осіб, наділених повноваженнями запобігати насильству та дискримінації, належать засновник закладу освіти або уповноважений ним орган (особа), керівник закладу освіти [4].

Частина 5 статті 173⁴ Кодексу України про адміністративне правопорушення («Булінг (цькування) учасника освітнього процесу») передбачає настання адміністративної відповідальності для керівника закладу освіти за неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу [1]. Водночас заява керівника закладу освіти про виявлений факт насильства чи дискримінації до уповноважених підрозділів (органів) Національної поліції ставить під сумнів безпечність освітнього середовища в очолюваному ним закладі та спроможність юридичної або фізичної особи (засновника закладу освіти або уповноваженого ним органу (особи)) надавати освітні послуги [4].

Сприяти інтелектуальному, духовному, фізичному і культурному розвитку особистості, її успішній соціалізації [4] покликані спеціалісти з безпеки в освітньому середовищі, підготовка яких з серпня 2022 р. здійснюється у Національній академії внутрішніх справ [2]. Представляючи виконавчі органи територіальних громад, такі фахівці можуть здійснювати повноваження у сфері запобігання насильству та дискримінації, однак безпосередньо взаємодіяти із здобувачами освіти в освітньому середовищі

через неврегульованість статусу як суб'єкта освітньої діяльності та / або освітнього процесу вони не можуть.

Отже, нагальності набуває потреба в уточненні критеріїв безпечності освітнього середовища, перегляді повноважень суб'єктів освітньої діяльності у сфері запобігання насильству та дискримінації, а також нормативному регулюванні правового статусу спеціаліста з безпеки в освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 року № 8073-X// База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 17.03.2023).

2. МВС запрошує громади долучитися до проєкту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі». *Освітній омбудсмен України*: веб-сайт. URL: <https://eo.gov.ua/mvs-zaproshuie-hromady-doluchytysia-do-proiektu-spetsialist-iz-bezpeky-v-osvitnomu-seredovyshchi/2023/01/20/> (дата звернення: 13.03.2023).

3. Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.01.2019 №17 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-19#Text> (дата звернення: 17.03.2023)

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 16.03.2023).

АНОТАЦІЯ

У доповіді розглянуто проблеми нормативно-правового регулювання повноважень суб'єктів запобігання та протидії насильству за ознакою статі і дискримінації. Виділено спеціаліста з безпеки як нового суб'єкта освітнього середовища. Окреслено напрями, що потребують удосконалення законодавства.

Єлаєв Юрій

*викладач кафедри організації
досудового розслідування
факультету № 1
КННІ ДонДУВС*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ДОКТРИНАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИНУ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Нормами статті 126-1 Кримінального Кодексу України [1] (далі за текстом – КК України) передбачено кримінальну відповідальність за скоєння такого кримінального правопорушення, як домашнє насильство. При цьому, необхідно зазначити, що в розумінні кримінального права України вищеназване кримінальне правопорушення за критерієм (ознакою) ступеня тяжкості (суспільної небезпечності) відноситься до класу (групи) злочинів (частина 1 статті 12 КК України [1], підклас (підгрупа) нетяжкий злочин (частини 3 та 4 статті 12 КК України [1])).

Також, необхідно зазначити, що за критерієм (ознакою) форми вини вищеназване кримінальне правопорушення завжди відноситься до категорії (групи) умисних кримінальних правопорушень. При цьому, видом умислу в даному злочині є прямий умисел (частина 2 статті 24 КК України [1]).

Безпосереднім (основним) об'єктом злочину за ст. 126-1 КК України [1] є суспільні відносини в сфері забезпечення права особи на здоров'я.

Крім того, за особливостями юридичної конструкції вищеназване кримінальне правопорушення відноситься до категорії кримінальних правопорушень з матеріальним складом. Так, обов'язковою кваліфікаційною ознакою вищевказаного кримінального правопорушення є суспільно небезпечні наслідки у вигляді: 1) фізичних або психологічних страждань; 2) розладів здоров'я; 3) втрати працездатності; 4) емоційної залежності; 5) погіршення якості життя потерпілої особи.

Окрім цього, особливістю кримінально-правової характеристики даного злочину є спеціальний потерпілий, яким є: 1) один із подружжя; 2)

один із колишнього подружжя; 3) інша особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

Разом з цим, майже недослідженою є сфера причинного зв'язку між кримінально-протиправним діянням у виді дії у формі систематичного вчинення фізичного насильства та суспільно небезпечними наслідками у виді фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, зокрема. Внаслідок чого, майже недослідженою є сфера кримінально-правової кваліфікації вказаного злочину та його взаємозв'язку з іншими кримінальними правопорушеннями, взагалі.

Так, в даному випадку, постає питання, передусім, про кваліфікацію різних видів суспільно небезпечних наслідків у виді фізичної шкоди та про відмежування злочину домашнє насильство від інших кримінальних правопорушень проти здоров'я особи. У зв'язку з цим, необхідно зазначити, що фізичне насильство у випадку вчинення злочину домашнє насильство охоплює такі суспільно небезпечні наслідки, як: 1) легке тілесне ушкодження; 2) легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності; 3) фізичний біль, який не спричинив тілесних ушкоджень, що завданий внаслідок удару, побоїв або вчинення інших насильницьких дій. Вищеназвані суспільно небезпечні наслідки злочину домашнє насильство мають кваліфікуватися в межах приписів статті 126-1 КК України [1] та не потребують додаткової кваліфікації за іншими нормами КК України [1], які передбачають кримінальну відповідальність за скоєння кримінальних проступків проти здоров'я особи. Водночас, якщо дії винної особи містять склад іншого кримінального правопорушення, яке відноситься до категорії нетяжких злочинів проти особи, вбачається, що такі дії винного мають кваліфікуватися за правилами сукупності кримінальних правопорушень.

Натомість, такий суспільно небезпечний наслідок домашнього насильства, як тяжке тілесне ушкодження, в жодному випадку, не

охоплюються складом кримінального правопорушення домашнє насильство (ст. 126-1 КК України [1]) та потребують окремої, самостійної кваліфікації за відповідним частинами статті 121 КК України [1], які передбачають кримінальну відповідальність за умисне спричинення тяжких тілесних ушкоджень. У вказаному випадку, особливу увагу слід звернути на санкції кримінально-правових норм частин 1 та 2 статті 121 КК України [1], які передбачають значно більш суворі покарання, аніж покарання згідно санкції статті 126-1 КК України [1]. Вбачається, що в даному випадку, вчинення тяжкого злочину, який передбачений нормами частин 1 або 2 ст. 121 КК України [1] за наявності ознак домашнього насильства має кваліфікуватись за цією нормою КК України [1], яка передбачає кримінальну відповідальність за вказаний тяжкий злочин та не потребує додаткової кваліфікації за нормами статті 126-1 КК України [1], яка передбачає кримінальну відповідальність за нетяжкий злочин. Водночас, в даному випадку, ознаки домашнього насильства мають враховуватись в якості обставини, яка обтяжує призначення покарання, зокрема, як вчинення кримінального правопорушення щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах (пункт 6-1 частини 1 статті 67 КК України [1]).

Зауважу, що погроза вбивством може бути способом вчинення злочину передбаченого нормами статті 126-1 КК України [1], із урахуванням того, що санкція статті 126-1 КК України [1] встановлює більш суворе покарання, аніж покарання за частиною 1 статті 129 КК України [1]. У зв'язку з цим, необхідно обов'язково враховувати, що кримінальне правопорушення передбачене частиною 1 статті 129 КК України [1] відноситься до категорії кримінального проступку (ч. ч. 1, 2 ст. 12 КК України [1]). Внаслідок чого, вчинення злочину домашнього насильства, із застосуванням погрози вбивством (незалежно від реальності підстав побоюватися здійснення цієї погрози), яка висловлена в момент скоєння домашнього насильства охоплюється складом нетяжкого злочину за статтею 126-1 КК України [1] та

не потребує окремої і/або додаткової кваліфікації за частиною 1 статті 129 КК України [1].

Все вищенаведене є кримінально-правовими фундаціями (основами) для подальшого теоретико-юридичного пізнання домашнього насильства, як нетяжкого умисного насильницького злочину, який посягає на фізичне та/або психологічне здоров'я особи, як на соціальні цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 10.03.2023 року).

АНОТАЦІЯ

Предметом наукового пізнання у даних тезах є дослідження юридичних особливостей кримінально-правових характеристики та кваліфікації злочину домашнє насильство (стаття 126-1 Кримінального Кодексу України).

Журавель О.Я.

студентка, ДонДУВС

Науковий керівник:

Ястремська Н.М.

*доцентка кафедри державно-правових дисциплін ДонДУВС,
кандидатка економічних наук*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Життя і здоров'я, честь і гідність є найціннішими благами людини. Нажаль, кожного дня у всьому світі відбувається порушення прав людини, одним з найгрубіших серед яких є домашнє насильство.

Проблема насильства в сім'ї є актуальною у всьому світі. Це небезпечне явище відоме і в сучасному українському суспільстві, де

соціологічні опитування українців показують, що майже половина населення зтикається із різними видами насильства [1].

На сьогодні існує ряд міжнародних нормативно-правових актів, змістом і предметом яких є регулювання заходів із запобігання домашньому насильству: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.) [2]; Рекомендації № R (85) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про насильство в сім'ї» (1985 р.) [3]; Рекомендації № R (90) 2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї» (1990 р.) [4]; Рекомендації № R (91) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про невідкладні заходи у справах сім'ї» (1991 р.) [5]; Декларація Організації Об'єднаних Націй про викорінення насильств щодо жінок (1993 р.) [6]; Пекінської декларації і Платформи дій, прийнятої під час IV Всесвітньої конференції з питань жінок (1995 р.) [7]; Резолюція № S-23/3 «Подальші заходи та ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій», прийнятої на 23-й спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.) [8]; Рекомендації № 1582 (2002 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Домашнє насильство проти жінок» (2002 р.) [9], Конвенцією ООН про права дитини (1989 р.), ратифіковано Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27.02.1991 [10], Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007 р.), ратифіковано з заявами Законом України № 4988-VI від 20.06.2012 [11], та інших.

Ці міжнародні нормативно-правові акти закріплюють загальні принципи запобігання домашньому насильству та визначають напрямки політики європейських країн щодо запобігання, профілактики та протидії цьому явищу. Більш цікавою та конкретною, з точки зору попередження домашнього насильства, є підписана 11.05.2011 р. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (CETS № 210, Стамбульська конвенція) [12]. Цілі

прийняття цього міжнародного акту полягають у тому, щоб:

а) захистити жінок від усіх форм насильства, а також запобігати, переслідувати та ліквідувати насильство щодо жінок та домашнього насильства;

б) сприяти ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок та заохочувати фактичну рівність між жінками та чоловіками, в тому числі шляхом розширення прав і можливостей жінок;

в) розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги;

г) заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства.

Проблема насильства в сім'ї є дуже поширеною і в Україні, тому дана тема потребує ще подальшого наукового дослідження, адже нові зміни в законодавстві тільки почали діяти й ще не можна з точністю визначити їх ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пивоваров В. В., Ілліна А. В. Кримінологічний аналіз законодавства про запобігання і протидію домашньому насильству. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 1. С. 280-284.

2. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 18.12.1979. Дата оновлення: 06.10.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

3. Про насильство в сім'ї: Рекомендація № R (85) 4 Комітету міністрів державам-членам від 26.03.1985 № R (85) 4. Дата оновлення: 26.03.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_264.

4. Щодо соціальних заходів стосовно насильства в сім'ї: Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R 90) 2 від 1990 р. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU11251>.

5. Про невідкладні заходи у справах сім'ї: Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R (91) 9 від 09.09.1991 р. URL : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU91392.html.
6. Про викорінювання насилля щодо жінок: Декларація ООН від 20.12.1993. Дата оновлення: 20.12.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506.
7. Пекінська декларація: Декларація ООН від 15.09.1995. Дата оновлення: від 15.09.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507.
8. Подальші заходи та Ініціативи щодо втілення в життя Пекінської декларації і Платформи дій: Резолюція ООН від 2000 № S-23/3 . URI: <http://buyforblowup/Dow/ub/media/publikationen/render>.
9. Домашнє насильство проти жінок: Рекомендації № 1582 (2002) Парламентської Асамблеї Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/168009645>.
10. Конвенція ООН про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
11. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
12. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищам: Стамбульська конвенція від 11.05.2011 р. № 210. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11.

начальниця відділу моніторингу
питань гендерної рівності та
координації протидії домашньому
насильству
Управління
дотримання прав людини
Національної поліції України,
кандидатка юридичних наук

**ТЕРМІНОВИЙ ЗАБОРОННИЙ ПРИПИС СТОСОВНО
КРИВДНИКА – ЯК ЗРОБИТИ СПЕЦІАЛЬНИЙ ЗАХІД БІЛЬШ
ДІЄВИМ?**

Домашнє насильство – не приватна справа, а серйозне порушення прав людини. Держава несе відповідальність за захист прав і свобод людини, які гарантуються Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, іншими нормативно-правовими актами.

Питання запобігання та протидії домашньому насильству не втрачає своєї актуальності, особливо в умовах воєнного стану, і потребує особливої уваги як з боку держави в цілому, так і суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» уповноважені підрозділи органів Національної поліції України належать до органів та установ, на які покладаються функції зі здійснення заходів у цій сфері [1].

Держава наділила поліцейських широкими повноваженнями щодо протидії домашньому насильству. При цьому ефективність та дієвість роботи органів (підрозділів) поліції значною мірою залежить від належного дотримання вимог нормативно-правових актів, які регулюють питання запобігання та протидії цьому явищу.

З метою недопущення порушень прав людини в поліцейській діяльності, належного реагування на випадки домашнього насильства поліцейськими працівниками структурних підрозділів центрального органу

управління поліції, серед яких Управління дотримання прав людини Національної поліції України [2], проводяться цільові перевірки з питань дотримання поліцейськими вимог нормативно-правових актів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

На підставі аналізу проведених перевірок нами виявлені проблемні питання і недоліки, які виникають під час реагування і документування фактів домашнього насильствата можуть призвести до порушень прав людини.

Одним зі спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству є терміновий заборонний припис стосовно кривдника (далі – ТЗПсК).

Відповідно до наказу МВС від 01.08.2018 № 654 «Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» [3]ТЗПсК можуть передбачати:

- 1) зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;
- 2) заборону на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;
- 3) заборону в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Цим же наказом передбачено, що під час вирішення питання про винесення припису пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Зазначена вимога поширюється також на місце спільного проживання (перебування) постраждалої особи та кривдника незалежно від їхніх майнових прав на відповідне житлове приміщення.

Втім найбільш поширеним заходом, який застосовується поліцейськими, є заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою, який на нашу думку, є найменш ефективним серед інших. Нами були проаналізовані статистичні дані, що містяться в інформаційно-комунікаційній системі «Інформаційний портал Національної поліції України» за 2022 рік. Під час моніторингу було виявлено, що ТЗПсК із

забороною в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою складає 90% від загальної кількості винесених ТЗПсК. При цьому зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи і заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи складають приблизно по 30% від загальної кількості винесених ТЗПсК (примітка - один ТЗПсК може передбачати як один, так і декілька видів заходів).

Такі відсотки свідчать про необхідність формування нульової толерантності до домашнього насильства, насильства за ознакою статі з боку самих поліцейських, надання пріоритету саме безпеці постраждалої особи, а не уявному і помилковому захисту прав кривдника (наприклад, його права на власність).

Недосконале знання нормативно-правової бази також може призвести до негативних наслідків – безкарності кривдника. Важливо під час документування випадків домашнього насильства дотримуватись вимог чинного законодавства. Не завжди поліцейськими звертається увага на вимогу вручати оригінал ТЗПсК кривднику під підпис, першу копію – постраждалій особі або її представнику, а другу копію залишати у працівника уповноваженого підрозділу поліції. При цьому на кожній копії має бути оригінал підпису працівника уповноваженого підрозділу поліції, який його виніс, постраждалої особи (її представника) і кривдника.

Відповідно до технічного опису бланка термінового заборонного припису стосовно кривдника оригінал ТЗПсК виконано зеленим кольором, перша копія – рожевим кольором, а друга – блакитним. Ця вимога не завжди дотримується, що дає підстави кривднику оскаржувати ТЗПсК в суді.

Окрім неналежного виконання вимог нормативно-правових актів, серед проблемних питань щодо винесення ТЗПсК можна назвати і недосконалість законодавства в частині зобов'язання кривдника, якому винесено ТЗПсК з вимогою залишити місце спільного проживання (перебування), повідомляти про місце свого тимчасового перебування уповноважений підрозділ поліції за

місцем учинення домашнього насильства. При цьому не зазначається, коли саме він повинен це зробити.

Статтею 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1] визначено, що ТЗПсКвиноситься строком до 10 діб, нижньої межі законодавцем не встановлено. Існує практика винесення ТЗПсКвід однієї до кількох годин. Навряд чи такий захід буде ефективним запобіжником подальшого вчинення домашнього насильства. Тож, на нашу думку, доцільно більш детально проаналізувати це питання і у разі необхідності внести зміни до чинної норми, передбачивши нижню межу терміну винесення ТЗПсК.

Незважаючи на наявність в національному законодавстві механізму, який дає можливість поліцейським негайно реагувати на факт домашнього насильства та припиняти його, усувати небезпеку для життя і здоров'я постраждалих осіб, недопускати продовження чи повторного вчинення такого насильства, є випадки неналежного виконання вимог нормативно-правових актів щодо у цій сфері, що може призвести до порушення прав постраждалої особи, уникнення кривдником відповідальності, зниження рівня довіри населення до Національної поліції України. Досконале знання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поліцейськими, нульова толерантність до цього явища є запорукою ефективного і належного реагування на такі випадки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
2. Положення про Управління дотримання прав людини Національної поліції України, затверджене наказом Національної поліції України від 16 березня 2020 року № 215 (зі змінами). URL:

<https://www.npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/upravlinnya-dotrimannya-prav-lyudini>.

3. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0965-18#Text>.

АНОТАЦІЯ

У тезах доповіді наведені приклади проблемних питань застосування чинного законодавства щодо протидії домашньому насильству поліцейськими, а саме винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника. Звернута увага на типові порушення вимог нормативно-правових актів з питань застосування термінового заборонного припису стосовно кривдника, а також недосконалість законодавства. Запропоновані шляхи вирішення.

Кашталєт Владислав

*Курсант 1 курсу факультету №1
КННІ ДонДУВС*

Науковий керівник:

Михайлов Руслан Іванович

*Доцент кафедри правоохоронної
діяльності та поліцейстики
факультету №1 КННІ ДонДУВС
кандидат юридичних наук*

ПОРЯДОК І СТРОКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В США

Проблема домашнього насильства є актуальною для багатьох країн. Однак особливо гостро вона стоїть у державах, що розвиваються, до яких належить і Україна. Складна економічна ситуація в поєднанні з недоліками адміністративно-правової системи призводить до поширення домашнього насильства. Тому напрацювання країн англо-американської правової системи

у сфері запобігання та подолання проявів домашнього насильства є цікавим та потребує детального аналізу. Натепер США та Канада є державами з розвинутими системами протидії насильству в сім'ї, які містять не лише адміністративно-правові механізми, але включають ряд освітніх і корекційних компонентів. Важливим елементом механізмів реагування та запобігання насильству є налагоджена взаємодія судів, поліції та соціальних служб. Згідно з адміністративно-правовими нормами розвинутих країн домашнє насильство не обмежується лише завданням фізичних ушкоджень, але й включає психологічний тиск, обмеження свободи, ізолювання від соціуму тощо.

Отже, аналіз існуючої системи охоронних ордерів та освітньо-профілактичних програм, що ефективно запобігають домашньому насильству в США і Канаді, дозволить виробити рекомендації щодо реформування існуючих адміністративно-правових механізмів протидії домашньому насильству в Україні. В Україні окремі дослідження законодавства США та Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству раніше не публікувалися. В українській історіографії цього питання торкалися під час аналізу зарубіжного досвіду такі автори, як В. Галай, Л. Головка, Г. Горбова, О. Коломoeць, В. Муранова, М. Тучак та ін. Упродовж останніх десятиліть домашнє насильство було інтенсивним напрямом вивчення в США. Вагомий внесок у дослідження досвіду США та Канади зробили Мару А. Кернік, СарлаСміт Стовер, Ендрю Сампбелл, Тьєрно Балде та ін.

Досвід США важливо розглядати під час вдосконалення національного законодавства. Особливістю адміністративно-правових норм США у сфері протидії домашньому насильству є наявність різних видів охоронного ордеру: надзвичайного, тимчасового та постійного.

Надзвичайний охоронний ордер видається без судового засідання, в разі звернення потерпілої особи до поліції. Представники правоохоронних органів у свою чергу контактують із черговим суддею, який і визначає ймовірність загрози. Це дозволяє оперативно запобігати насильству, коли

провести судові засідання неможливо, наприклад, уночі або у вихідні дні [1, с. 162].

Тимчасовий охоронний ордер видається вже на судовому засіданні за наявності підстав на термін від 14-ти до 21-го дня. Потерпіла сторона повідомляє про насильство, подає позов із проханням про захист та вказує при цьому особу кривдника. Ордер видається без попереднього повідомлення особи, що вчинила насильство. Після цього в межах 10-ти днів призначається судові засідання вже із залученням обвинуваченої сторони. Після розгляду доказів суддя може видати вже постійний охоронний ордер терміном до 2-х років [3].

Надзвичайний і тимчасовий охоронні ордери дозволяють оперативно запобігти продовженню насильства до остаточного вирішення справи в суді. Це ефективний інструмент запобігання адміністративним та кримінальним правопорушенням. Крім того, ордери накладають додаткові зобов'язання на кривдника, окрім заборони наближатися до жертви. Наприклад, потерпіла сторона може отримати виключне право на володіння житлом, якщо позивач та відповідач проживають разом. Також жертва насильства може отримати право відшкодування збитків та односторонню опіку над неповнолітніми дітьми. У такому випадку суд може зобов'язати обвинуваченого виплачувати грошове утримання неповнолітнім дітям. Якщо відповідач може становити загрозу, йому забороняється входити і залишатися в спільному помешканні. Для того щоб гарантувати безпеку потерпілим, особі, яка вчинила насильство в сім'ї, можуть заборонити доступ у житло та контакти з дружиною і дітьми.

У разі порушення умов ордеру і невиконання зобов'язань обвинувачений притягується до кримінальної або цивільно-правової відповідальності, що, безперечно, є надійним засобом боротьби з насильством у сім'ї. Варто відзначити, що кримінальна відповідальність за порушення охоронного ордеру діє в багатьох країнах світу (Канада, США, Франція).

Крім інституту охоронних ордерів, для протидії домашньому

наси́льству у США використовують й інші механізми, а саме інститут спеціалізованих судів, які розглядають справи про насильство в сім'ї. Така спеціалізація дозволяє розглядати справи про домашнє насильство оперативніше та ефективніше. Всього у США функціонує понад 200 таких судів.

Отже, особливістю США можна назвати наявність розвинутої та ефективної системи запобігання насильства, яка відіграє важливу роль у суспільстві. Діють програми різноманітного спрямування щодо запобігання досліджуваному явищу. Як приклад можна навести програму «Здоров'я сім'ї Америки», яка стосується проблемних сімей. Відповідно до неї соціальні співробітники можуть відвідувати житлові помешкання та визначати, чи існує в них загроза насильства. Також діють програми з реабілітації дітей для надання їм різного роду допомоги. Всього в Сполучених штатах Америки діє понад двох тисяч таких програм. Кожен штат зазвичай реалізовує 42–45 таких програм.

Для запобігання насильству в США реалізована стратегія обов'язкового реагування. Медичні заклади зобов'язані повідомляти про будь-які факти насильства [2, с. 112]. У деяких штатах громадяни повинні інформувати правоохоронні органи про випадки поганого поводження з дітьми.

Також доцільно звернути увагу на канадську систему протидії насильству в сім'ї. Канада ще з 1997 року розпочала політику «нульової терпимості» в цьому напрямі. Відповідно до неї жоден випадок не має уникнути уваги та покарання. У Канаді відсутній федеральний закон із протидії насильству в сім'ї, який би поширювався на всю територію країни. У чотирьох провінціях діє окреме законодавство з протидії цьому негативному явищу [1, с. 175]. Однак для всієї країни є характерною розвинута система ордерів і приписів, яка дозволяє вберегти постраждалих від контактів з обвинуваченим, увійти до помешкання представникам правоохоронних органів, евакуювати постраждалих, установлювати

спостереження. Наприклад, у провінції Альберта застосовують три форми ордерів, які дозволяють реагувати в залежності від ситуації:

- охоронний ордер (для термінового реагування на насильство);
- королівський судовий ордер захисту;
- ордер, що дає право на вхід до житла.

Хоча в Кримінальному кодексі Канади [5] немає конкретного правопорушення щодо насильства в сім'ї, більшість актів сімейного насильства є злочинами. Відповідні кримінальні правопорушення можуть включати злочини, пов'язані з використанням фізичного та сексуального насильства, такі як:

- напад (заподіяння тілесних ушкоджень зі зброєю та напад з особливою силою) (ст. 265–268);
- викрадення людей та примусове ув'язнення (ст. 279);
- торгівля людьми (ст. 279.01);
- викрадення дитини (ст. 280–283);
- сексуальне насильство (заподіяння тілесних ушкоджень зі зброєю та сексуальне насильство за тяжких обставин) (ст. 271–273);
- сексуальні злочини проти дітей та молоді (ст. 151, 152, 153, 155 та 170–172);
- дитяча порнографія (ст. 163.1).

Крім указаних кримінальних правопорушень, що встановлюють відповідальність за насильницькі дії щодо будь-кого, є ряд злочинів, де потерпілою стороною може бути лише дитина, до них відносяться такі як незабезпечення дитини предметами першої необхідності, залишення дітей у небезпеці, дитяча порнографія. Окрім кримінальних санкцій, окремі провінції Канади прийняли власні додаткові закони про захист дітей, що передбачають державне втручання там, де дитина потребує захисту. Провінція Альберта прийняла Закон «Child, Youth and Family Enhancement», Британська Колумбія – «Child, Family and Community Service Act», Манітоба – «Child and Family Services Act», Нова Шотландія ««Children and Family

Services Act» [6] тощо.

Також у Канаді створено розгалужену систему притулків, які здійснюють допомогу жертвам насильства і надають їм консультації, забезпечують курси психологічної реабілітації, юридичні послуги.

У Канаді діє система термінового реагування на випадки насильства в сім'ї (Domestic Violence Emergency Response System). Жертви насильства можуть безкоштовно отримати портативну апаратуру, щоб у разі небезпеки подати сигнал поліції.

Для запобігання насильства розроблена система превентивних освітніх програм, які впроваджуються для дитячих садків і шкіл.

Це дозволяє підвищувати рівень громадської обізнаності щодо методів попередження та протидії насильству в сім'ї. Діти, батьки та працівники системи освіти отримують навички, як діяти в умовах небезпеки. Для осіб, які вчинили насильство, діють програми корекції поведінки.

Як і в США, у Канаді випадки насильства в сім'ї розглядають спеціальні суди. Спеціалізація сприяє швидшому розгляду справ, покращує якість судового впровадження та більше сприяє захисту інтересів жертв насильства в сім'ї. Звичайно, що проблему не можна назвати повністю вирішеною, але в цьому напрямі ведуться активні роботи. США та Канаду об'єднує наявність законів окремих штатів, які можуть відрізнятися між собою. У 1994 році в Сполучених Штатах був створений типовий кодекс про домашнє насильство, який не є законом у загальному розумінні, а слугує прикладом, на основі якого якої кожен штат з урахуванням своїх особливостей розробляє власний закон [4]. Американський закон виділяється широтою опису компетенції правоохоронних органів у сфері домашнього насильства, з описом необхідних дій для захисту постраждалих. Довела свою ефективність практика створення спеціалізованих судів, які займаються справами про насильство в сім'ї, що дозволяє швидше та ефективніше реагувати на випадки агресії.

Таким чином, аналіз сучасної системи протидії домашньому

наси́льству таких розви́нутих краї́н, як США та Канада дає можливість дійти висновку, що найбільш ефективними інструментами запобігання насильству є розроблена система охоронних ордерів та впровадження корекційних програм. Проблема насильства в сім'ї є комплексною і потребує не лише вдосконалення законодавства, а й розроблення освітніх та профілактичних програм. Відповідно, для України є актуальними не лише зміни у законодавстві, але й розроблення нових інститутів із запобігання насильству в сім'ї. Однак під час вдосконалення законодавства важливо враховувати соціально-економічну специфіку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горбова О., Галуцько В. Адміністративноправове регулювання протидії насильству в сім'ї. Київ : *Інститут публічного права*, 2016. 226 с.
2. Лесько Н.В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій : дис. доктора юридичних наук : 2.00.07 ; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2019. 489 с.
3. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству / за заг. ред. А.О. Галай. Київ : КНТ, 2014. 160 с.
4. США. Законы. Family violence: a model state code. *NCJFC–National Council of Juvenile, Family Court Judges*. 1994. URL: <https://www.ncjfcj.org/publications/model-code-ondomestic-and-family-violence/>
5. Criminal Code (R.S.C., 1985). URL: [https:// laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html](https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/C-46/index.html)
6. Family Violence Laws, 2019. URL: [https:// www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/fv-vf/laws-lois.html](https://www.justice.gc.ca/eng/cj-jp/fv-vf/laws-lois.html)

Ковальчук Галина
*професорка кафедри педагогіки та
психології Київського
національного економічного
університету імені Вадима
Гетьмана, докторка педагогічних
наук, професорка*

КОГНІТИВНІ ПРЕДИКТОРИ ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА: ОБІЗНАНІСТЬ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Згідно європейського законодавства, насильство — це комплексне поняття, під яким розуміють часто використання сили або погрози, результатом якого може стати тілесне пошкодження, матеріальний та моральний збиток, позбавлення можливостей або навіть смерть. Воно може бути фізичне, вербальне або психологічне. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ/WHO) визначає насильство як *«навмисне застосування фізичної сили або влади, здійснене або у вигляді загрози, направлене проти себе, проти іншої особи, групи осіб або спільноти, результатом якого є (або є висока вірогідність цього) тілесні ушкодження, смерть, психологічна травма, відхилення в розвитку або різного роду збиток»*.¹[7] Розрізняють пряме «поведінкове» насильство та структурне насильство, яке виникає внаслідок несправедливих та нерівноправних соціальних та економічних структур та проявляється у позбавленні можливостей будь-якого типу.

Як зазначено у «Доповіді про стан справ» насильства зазнають мільйони людей у світі і це має довгострокові наслідки. Основний удар фізичного, сексуального та психологічного насильства припадає на жінок, дітей і стариків [3]. Документ розглядає проблеми міжособистісного насильства, яке включає і жорстоке поводження з дітьми і старими людьми (певне ставлення, експлуатація з власною метою, навмисні дії або бездіяльність, які викликають фізичні й тілесні травми, ушкодження чи смерть) [3; 9].

У нашій країні, за деякими статистичними даними, 70% українських жінок піддаються різним формам знущань та принижень. Щоріч 165 тисяч постраждалих від насильства звертається по допомогу. Насправді, кількість жертв значно більша, але такі проблеми у нас заведено замовчувати [5].

Згідно положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні, незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні...» [6].

Що є наслідком домашнього насильства? На *індивідуальному рівні* – це не просто порушення прав людини, а довгочасне і триваюче обмеження реалізації своїх прав та охоронюваних законом інтересів, це неможливість повноцінної продуктивної праці, й професійна декваліфікація. На *соціальному рівні* – соціальна розбалансованість, недовіра до влади, зростання криміногенних чинників, протестних настроїв, загальне зниження економічної ефективності.

Передумови (генезис) домашнього насильства згідно міжнародних досліджень в рамках ООН мають психологічний (*схильність до агресії*) та соціально-економічний характер, а безпосередні причини – економічний (*прагнення за чужий рахунок задовольнити свої матеріальні потреби*).

Можна привести багато прикладів типових видів домашнього насильства, що мають економічний зміст: жінка *Ольга*¹, 85 років, проживання: Солом'янський район м. Києва. Чоловік створив нестерпні умови для проживання у квартирі спільної власності (викидання особистих речей, крики, приниження, побої, викрадення документів на квартиру, доведення жінки до самогубства, змінив замки у квартирі). Внаслідок цього

¹ Імена учасників описаних подій змінено задля збереження приватності. Ситуації реальні в актуальному часі.

Ольга змушена переховуватись у родичів, чоловік проживає у квартирі з іншою людиною, шахрайським способом квартира переоформлена на іншу особу. Жінка *Валентина*, 68 років, проживання: Вишгородський район Київської області. Дочка створила нестерпні умови для проживання (постійне цькування, приниження, крики), вигнала матір з дому, викинула особисті речі, змінила замки у квартиру. Валентина більше 10 років блукає по добрих людях, живе у під'їзді. Жінка *Світлана*, 46 років, інвалід II групи, проживання: Святошинський район м. Києва. Чоловік (розлучені) створив нестерпні умови для проживання у квартирі спільної власності, привів іншу жінку (незареєстровані стосунки), змінив замки у квартиру. Світлана проживає у родичів. Жінка *Анна*, 58 років, проживання: Вишгородський район Київська область. Чоловік (розлучені) створив нестерпні умови для проживання у квартирі спільної власності (відео фіксація, фотографування приватного життя, викрадення документів, недопущення до приготування їжі, до кімнат гігієни – закриті на замки; знищення, викрадення і викидання особистих речей, пошкодження автомобіля), привів іншу жінку (незареєстровані стосунки), змінив замки у квартиру. Звернення до районної прокуратури, поліції, МВС, обласної адміністрації – ніякого результату не дало, відповідь поліції: «чекайте 30 днів – термін розгляду заяви», офіційної відповіді ні з жодної інстанції звернення. Судовий розгляд підтвердив усі обставини справи і тривав 8 місяців. Анна більше 10 років мешкає у добрих людей. Жінка *Ніна*, 66 років, проживання: Володимир-Волинський район Волинська область. Дочка створила нестерпні умови для проживання у батьківській хаті (постійне цькування, приниження, крики, недопущення до приготування їжі), вигнала матір з дому, викинула особисті речі, викрала документи матері, змінила замки. Ніна понад 7 років блукає по людях, наймитує за житло. На звернення в поліцію отримала усну відповідь: «розбирайтеся самі». І таких випадків тисячі. Переважно це стосується жінок і людей старшого віку. В більшості – ці люди не знають як діяти і як себе захистити, звернення в поліцію – частіше, не сприяє вирішенню проблеми.

Наприклад, випадок на вулиці: свідок побачив, як чоловік біля приватного будинку з усіх сил б'є (лупить) по чому попаде жінку. Свідок телефонує на 102 і чекає звіддала, сцена триває досить довго, через приблизно 10 хв кривдник «поволік» жінку у двір, наряд поліції так і не приїхав.

Очевидно, що в подібних ситуаціях є всі ознаки «домашнього насильства» згідно визначень і міжнародного і національного законодавства. Проте, немає процедури формального підтвердження (якогось) статусу *«Потребує тимчасового захисту як потерпіла сторона від домашнього насильства»*. Статус «жертва насильства» – відповідає міжнародній практиці. Однак, ніхто не хоче виглядати «жертвою», тому люди неохоче звертаються за допомогою. Місцева влада навіть за наявності бажання не має правових підстав для вирішення проблеми – недопущення повторення актів насильства. Місцеві депутати, які мають доступ до проблемної локації, неохоче і нечітко долучаються до справи. Напевно, необхідна якась стандартизована форма Акту обстеження побутових умов від депутата органу місцевого самоврядування, певна форма Протоколу фіксації факту домашнього насильства (як порушення громадського порядку) – можливо за аналогією з процедурами законодавства «Про дорожній рух», де є учасники, свідки, є потерпіла сторона, є факт правопорушення, є винна сторона і є відповідальність по факту.

Згідно міжнародних рекомендацій, описи процедури дій, звернення та реагування мають бути доступними в усіх публічних місцях, приміщеннях органів державної влади та місцевого самоврядування, в установах публічного доступу. Так наприклад, що робити при застуді громадянам розповідають, а як захистити себе і свої життєві права – ні. Сам факт домашнього насильства створює підстави для звернення до суду про відшкодування немайнової шкоди. Інакше потерпіла сторона повинна доводити в суді, що вона страждала і переживала через незаконне позбавлення житла, наприклад. Згідно висновку Великої Палати Верховного Суду України будь-яке вчинення майнової шкоди спричиняє і виникнення

немайнової шкоди: «Так, за загальним правилом зобов'язання з відшкодування шкоди є прямим наслідком порушення охоронюваних законом суб'єктивних особистих немайнових і майнових прав та інтересів учасників цивільних відносин». «Виходячи з положень статей 16 і 23 ЦК України та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб'єктивного цивільного права, *компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення* - право на відшкодування моральної шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства».

У доповідях ООН наводяться дані про вплив насильства на різні аспекти здоров'я: *фізичні наслідки*: абдомінальні травми; травми грудної клітки; мозкові травми; опіки/ошпарювання; переломи; розриви; інвалідність; *наслідки для психічного та поведінкового здоров'я*: зловживання алкоголем та вживання наркотиків; депресія та тривога; синдром посттравматичного стресу; розлади харчової поведінки та сну; дефіцит уваги; гіперактивність; проблеми екстерналізації; куріння; думки про самогубство; суїцидальна поведінка; небезпечний секс; нав'язливі думки; *наслідки для сексуального та репродуктивного здоров'я*: незапланована вагітність, ускладнення вагітності, небезпечний аборт, гінекологічні розлади, комплексні больові синдроми, хронічний біль у тазовій області, ВІЛ, інші інфекції, що передаються статевим шляхом; хронічні хвороби, артрит та астма, рак, серцево-судинні захворювання, діабет, проблеми з нирками, захворювання печінки, інсульт [1; 2; 3].

На рівні ООН підтверджено, що домашнє насильство чинить великий тиск на системи охорони здоров'я, кримінального правосуддя, соціальні служби, економічне життя спільнот; призводить до виникнення тяжких захворювань. Насильство обумовлює поганий стан здоров'я протягом усього життя, ранню смертність, оскільки багато причин смертності пов'язані з насильством (тютюнопаління, зловживання алкоголем, наркотиками, небезпечна сексуальна поведінка тощо).

На основі систематичного аналізу наукових даних щодо профілактики насильства, ВООЗ та її партнери визначили сім оптимальних стратегій цієї роботи. Серед таких *три напрямки мають психолого-педагогічний зміст*: 2) розвиток у дітей і підлітків необхідних життєвих навичок; 5) сприяння гендерній рівності з метою профілактики насильства щодо жінок; 6) заміна культурних і соціальних норм, які підтримують насильство [3]. Наголошується на необхідності політики у галузі шкільного навчання та забезпечення житлом для зменшення впливу ключових факторів ризику насильства.

Для запобігання домашньому насильству реалізується система заходів, що спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [9].

До основних засад щодо запобігання та протидії насильству віднесено, зокрема, такі: гарантування постраждалим особам безпеки та основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на життя, свободу та особисту недоторканність, на повагу до приватного та сімейного життя, на справедливий суд, на правову допомогу, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини; належної уваги до факту насильства під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі; визнання суспільної небезпеки насильства та забезпечення нетерпимого ставлення до будь-яких його проявів; поваги та неупередженого, небайдужого ставлення до постраждалих осіб з боку суб'єктів, забезпечення пріоритетності прав, законних інтересів та безпеки постраждалих осіб під час здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за

ознакою статі; ефективної взаємодії суб'єктів із громадськими об'єднаннями, міжнародними організаціями, засобами масової інформації, іншими заінтересованими юридичними та фізичними особами; недопущення дискримінації за будь-якою ознакою під час реалізації заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі. Великі повноваження надає урядам щодо запобігання насильству Стамбульська конвенція [6]. У ній також наголошується на проблемах *підвищення обізнаності та розуміння* серед широкої громадськості різних проявів усіх форм насильства... та їхніх наслідків (стаття 13); а також *навчання*: включення у формальні навчальні плани на всіх рівнях навчання адаптованого до рівня розвитку учнів навчального матеріалу з таких питань, як рівність між жінками та чоловіками, нестереотипні гендерні ролі, взаємна повага, вирішення конфліктів у міжособистісних стосунках без застосування насильства, насильство стосовно жінок за гендерною ознакою та право на особисту цілісність (стаття 14). Ці кроки здійснюють у неформальних навчальних структурах, а також у спортивних, культурно-дозвілєвих структурах і в засобах масової інформації [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ВООЗ. *Насильство проти жінок*. URL: <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (дата звернення 15.03.2023 р.)
2. Всесвітній звіт про насильство та здоров'я, ВОЗ 2002, Женева, ст. 5: URL: <http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/9241545615.pdf> (дата звернення 15.03.2023 р.)
3. Доповідь про стан справ у світі у сфері профілактики насильства, 2014р. URL: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/145087/WHO_NMH_NVI_14 (дата звернення 15.03.2023 р.)

4. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». № 2229-VIII, від 07.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.
5. Жіночий консорціум України. URL: <https://wcu-network.org.ua/possessing-equal-rights/news/> (дата звернення 15.03.2023 р.)
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Документ № 994_001-11, Ратифікація від 20.06.2022.
7. Мир та насильство. Посібник з прав людини Компас. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/peace-and-violence> (дата звернення 15.03.2023 р.)
8. Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/>
9. ООН-Жінки. URL: <https://eca.unwomen.org/ru/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/signs-of-abuse> (дата звернення 15.03.2023 р.)
10. Протидія домашньому насильству. URL: <https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/> (дата звернення 15.03.2023 р.)

АНОТАЦІЯ

У статті висвітлено теоретичні й практичні аспекти проблеми домашнього насильства, проаналізовано соціально-економічні складові цього явища з точки зору міжнародних підходів та вітчизняних реалій. Представлено типові ситуації економічного насильства майнового характеру з метою позбавлення житла у жінок і самотніх людей старшого віку. Подано основні напрямки запобігання домашньому насильству когнітивного впливу, зокрема – підвищення обізнаності; наголошено щодо удосконалення процедур фіксування фактів, що є основою для притягнення до відповідальності, та розширення поняттєво-категоріального апарату феномену «домашнього насильства» в аспекті визначення статусу суб'єктів подій.

Козинець Анна Олексіївна
курсантка 2 курсу факультету
№1 КННІ ДонДУВС
Науковий керівник:
Носевич Надія
завідувачка кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики факультету №1
КННІ ДонДУВС,
кандидатка юридичних наук

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ЗАПОБІГАННЯ

На мою думку, люди, які зазнають домашнього насильства, не розуміють, що зіткнулись із ним. У суспільстві існує стереотип, що насильством слід вважати лише фізичні вияви агресії. Насильство – одна з найбільш поширених у світі форм порушення прав людини. Проблема насильства надзвичайно важлива і повинна перебувати під особливим захистом держави. Насильство й жорстокість у суспільстві не лише руйнують гармонію і злагоду в ньому, а й виступають однією з передумов злочинності. Однієї з причин прийнято вважати, що діти страждають від прагнення батьківського самоствердження чи влаштування дорослими їх особистого життя, що нерідко супроводжується роздратованістю або випивкою.

Домашнє насильство є тим видом злочину, про який потерпілі досить часто соромляться заявити, особливо на теренах України, де з давніх-давен застосування фізичного насильства до одного з членів сім'ї є «приватною» та «сімейною» справою, а іноді це «метод виховання» або виправдання на кшталт «сама винна, треба було знати, за кого заміж виходити». Якщо звернутися до статистичних даних, то можна побачити, що дві третини (67%) жінок стверджують, згідно з опитуванням, проведеним у 2018 р. за підтримки Організації безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ), що у віці з 15 років вони зазнали психологічного, фізичного або сексуального насильства з боку партнера або іншої особи. Близько половини жінок (50%) замовчують

про наявну проблему домашнього насильства у своєму житті [1, с. 5].

Поліцейські, прокурори та судді через замовчування домашнього насильства, недостатньої правосвідомості, труднощами документування, разом з правовим нігілізмом серед населення, не мають бажання боротися з домашнім насильством. Це призводить до негативного явища, яке характеризується недовірою до правоохоронних органів та відсутністю справедливого правосуддя.

Але сучасне суспільство, членами якого є небайдужі до цієї проблеми люди, вже намагається превентивно сприяти допомозі не тільки постраждалим людям, але й запобігати новим випадкам. Так, здійснюються правові допомоги, консультації за телефоном, організовуються тренінги, в медицині вже розроблений стандарт надання медичної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства. А чи все це діє? Потрібно використовувати більш радикальні та сміливі вчинки для того, щоб викоринити цей феномен на теренах сімейного життя.

Згідно П.1 статті 14 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» постраждалим особам надаються соціальні послуги, медична, соціальна, психологічна допомога на безоплатній основі, а також забезпечення тимчасового притулку для таких осіб та їхніх дітей [2]. Безумовно, це значний крок на шляху до подолання проблем потерпілим особам. Тільки від цього механізму немає користі, оскільки держава не вміло його використовує у реальному житті. Проблема в тому, що притулків, загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб мало, оскільки вони працюють в установленому законодавством порядку за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Як ми знаємо, фінансування у міських бюджетах мізерне. Це можна вирішити інакше. Згідно ст.126-1 Кримінального кодексу України кривдник карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [3]. Розглядаючи

суворі реалії сьогодення, можна скласти такий логічний умовивід : правопорушники відбуваючи порівняно легкі виправні роботи у вигляді прибирання території району, не усвідомлюють свою провину, повертаючись до рецидиву та протиправні дії по відношенню до жертви насилля становляться більш жорстокими, наслідки яких можуть бути з отриманням тяжких тілесних пошкоджень або летального випадку. Тому, зважаючи на таку проблему, можна запропонувати від ступенів наслідків домашнього насилля визначати більш важчі умови відбування покарання у вигляді громадських робіт. Можна розробити програму, згідно якої Виконавчий комітет, розташований за місцем мешкання злочинця, отримуючи повідомлення від правоохоронних органів, тобто рішення суду, визначає об'єкти відбуття покарання: чим гірші наслідки насилля, тим важчі умови на місця виконання робіт, замовлених підприємствами. Тобто правопорушник виконує розвантаження будівельних матеріалів на будівництво притулків для потерпілих осіб, завантаження будівельного сміття, виконання робіт з ремонту доріг , розвантаження продуктів харчування та іншого в притулках різного призначення (дитячі будинки, будинки літніх осіб та реабілітаційних центрів тощо). Це дасть змогу кривдникам поспілкуватися з людьми різних категорій, отримавши різні емоційні враження, водночас разом з фізичним навантаженням. Таким чином злочинець переосмислить свої цінності, кардинально змінивши свій погляд на життя, що призведе до виправлення негативної поведінки щодо своїх рідних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дослідження насильства над жінками в Україні. *Добробут і безпека жінок: доповідь про результати дослідження*. Київ : Секретаріат ОБСЄ, 2019. 104 с.
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018. № 5, ст.35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> .

3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

Лавренко Анастасія
завідувачка сектору
інформаційно-аналітичної
роботи з упровадження нового
законодавства юридичного
управління виконкому
Криворізької міської ради

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЩОДО ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Як відомо, відповідно до змісту Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» органи місцевого самоврядування (далі - ОМС) входять до системи публічних суб'єктів, безпосередньо зобов'язаних здійснювати заходи, пов'язані із протидією домашньому насильству [1].

Окремо та досить повно повноваження ОМС (а саме – виконавчих органів місцевих рад з питань сім'ї) зазначені у статті 8 вказаного Закону. Таким чином до правообов'язків саме у сфері захисту постраждалих від домашнього насильства осіб можна виокремити такі: забезпечення надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (у тому числі шляхом соціального замовлення); визначення потреби у створенні спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, забезпечення їх створення та функціонування, здійснення контролю за їхньою діяльністю; участь у підготовці фахівців; надання допомоги постраждалим особам; інформування постраждалих осіб про права, заходи та соціальні послуги; виконання повноважень органу опіки та піклування [1].

Варто також зазначити, що особливості здійснення цих повноважень виконавчими органами сільських, селищних, міських (міст районного підпорядкування) рад визначаються Кабінетом Міністрів України, а

особливості здійснення для виконавчих органів районних у місті рад визначаються міською радою відповідного міста [1].

Отже, повертаючись до особливостей надання соціальних послуг слід зауважити, що Закон України «Про соціальні послуги» відносить факт наявності домашнього насильства до чинників, що можуть зумовити складні життєві обставини, т. б. обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно, а тому у наданні соціальних послуг постраждалій особі не може бути відмовлено. Надання передбачено за рахунок бюджетних коштів. У цьому випадку надавачами соціальних послуг комунального сектору як правило є установи/заклади соціальної підтримки (обслуговування), у тому числі спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі [2].

За змістом Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» останнім суб'єктом є центри соціальних служб [3]. Зокрема, останні також займаються здійсненням соціальної реабілітації дітей та молоді, наприклад, соціально-лікувальної та психологічної у відповідних закладах охорони здоров'я.

На жаль, наявність воєнного стану в країні внесло корективи у всі сфери суспільного життя, а тому значні перетворення досягнули у діяльності спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб. До початку збройного конфлікту мережа вказаних служб складала: мобільні бригади соціально-психологічної допомоги; притулки, що забезпечують цілодобове перебування (до 90 днів); денні центри соціально-психологічної допомоги (з кризовими кімнатами, що забезпечують цілодобове перебування (до 10 днів); спеціалізовані служби первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та / або насильства за ознакою статі; регіональні та місцеві «гарячі лінії» з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей; а також соціальні квартири, центри соціально-психологічної допомоги,

ресурсний центр примирення та корекційно-відновлювальних програм, пункти невідкладної анонімної медико-психологічної допомоги для осіб, постраждалих від домашнього насильства.

9 грудня 2022 року Уряд розширив повноваження спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб щодо надання послуг особам, які постраждали від насильства, у тому числі сексуального, пов'язаного зі збройним конфліктом. Передбачається залучення до роботи волонтерів для надання соціально-психологічних послуг, забезпечення підготовки та облаштування приміщень, придатних для укриття та безпечного перебування постраждалих осіб і персоналу, організація проведення під час дії воєнного або надзвичайного стану перевірки систем опалення, водопостачання спеціалізованих служб підтримки, постачання електроенергії, наявності необхідного запасу продуктів харчування, води, лікарських засобів, засобів гігієни, одягу, взуття тощо; можливість продовження перебування у притулках постраждалих осіб до закінчення дії на території України надзвичайного або воєнного стану, можливість надання працівниками спеціалізованих служб підтримки допомоги постраждалим за місцем перебування працівника під час дії на території України чи адміністративно-територіальної одиниці, на якій розміщено спеціалізовану службу підтримки, надзвичайного або воєнного стану. Більше того, наразі постраждалі особи також мають можливість одержання соціальної послуги представництва інтересів при наданні їм необхідної допомоги [4].

Як захистити жителів громад від торгівлі людьми і сексуального насильства під час війни активно роз'яснюють як громадські організації, так і органи влади різного рівня [5]. Наприклад, у Кривому Розі отримати допомогу постраждалі від домашнього насильства можуть у спеціалізованому притулку, звертатися можна також до Криворізького ресурсного центру примирення та корекційно-відновлювальних програм та Кризового центру для жінок, постраждалих від насильства в сім'ї «З надією в майбутнє» [6].

Таким чином, системно аналізуючи положення законодавства, а також фактичний стан вирішення питання допомоги постраждалим особам на території села, селища або міста слід зауважити, що ОМС дійсно мають

широке коло повноважень та дієві механізми їх реалізації. Законодавчі засади та досить великий спектр децентралізованих можливостей надають свої результати, а їх розширення саме на місцях дає простір для шляхів та способів реалізації відповідно до потреб та специфіки окремої територіальної громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018. № 5, ст.35.
2. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019. № 18, ст.73.
3. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2558-III. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2001, № 42, ст.213.
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо спеціалізованих служб підтримки осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2022 р. № 1372. *Урядовий кур'єр* від 14.12.2022 — № 264.
5. Як захистити жителів громад від торгівлі людьми і сексуального насильства під час війни — інфографіки. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15646>
6. Не мовчіть! Куди звертатись жертвам домашнього насильства у Кривому Розі. URL: <https://rudana.com.ua/news/ne-movchit-kudy-zvertatys-zhertvam-domashnogo-nasylstva-u-kryvomu-rozi>

Макаренко Олександр
*професор кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики КННІ ДонДУВС*
*доктор юридичних наук,
професор*

Макаренко Наталія
*доцентка кафедри цивільного та
господарського права КННІ
ДонДУВС, кандидатка
юридичних наук, доцентка*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЗА УЧАСТЮ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН. МОЖЛИВІ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Здійснюючи розгляд зазначеної теми, в першу чергу вважаю за потрібне ознайомитись з такими нормативно-правовими актами як Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України.

В межах обраної теми, нас як науковців та практичних діячів цікавитиме два види відповідальності, це адміністративна і кримінальна.

Разом із тим, треба усвідомлювати, що таке, або як визначається «домашнє насильство». Так відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [1].

Кодекс України про адміністративні правопорушення, містить в собі статтю Стаття 173⁻². Вчинення домашнього насильства, насильства за

ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, -тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб [2].

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, -тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб [2].

В межах Кримінального кодексу України, нас цікавитиме Стаття 125. Умисне легке тілесне ушкодження

1. Умисне легке тілесне ушкодження -карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, -карається штрафом від

п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років [3].

Відтак, ми маємо законодавче визначення можливих наслідків у разі застосування домашнього насильства.

Окрім іншого, фундаментом дослідження став практичний кейс, із реальною справою в якій батько двох неповнолітніх дітей, громадян України, є громадянин Сполученого королівства Великобританії та північної Ірландії, що має посвідку на проживання в Україні.

Загалом, законодавство у зазначеній сфері буде ідентично застосовуватись що для громадян України так і іноземців, але вочевидь будуть присутніми і такі наслідки як: Психологічне хвилювання, спричинення тілесних ушкоджень (можливо), затяжний конфлікт по розподілу майна та дітей. Все це зможе змусити нас розглядати правовідносини що виникають в абсолютно різних галузях права.

Ми також зрозуміли, що в зазначених категоріях справ можливі такі ризики як: маніпулювання нормами законодавства задля досягнення мети; скоєння правопорушення (злочину); затяжний конфлікт; ускладнення для дітей.

Все вищевикладене, дозволило зробити висновок, про необхідність подальшого покращення законодавствах в абсолютно різних галузях права, і в першу чергу в межах сімейного законодавства, задля захисту інтересів дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018. № 5, ст.35.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон

України від 07.12.1984 № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> .

Малюга Анна
*курсантка 2 курсу КННІ
ДонДУВС*
Науковий керівник:
Носевич Надія
*завідувачка кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики факультету №1
КННІ ДонДУВС,
кандидатка юридичних наук*

ПРОБЛЕМАТИКА ДОКАЗУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

За останні роки в нашій країні почали масштабно загострювати питання щодо запобігання та протидії домашньому насильству, яке існувало завжди, та дуже «замовчувалось». В багатьох випадках люди з ідеологічних переконань вважали домашнє насилля, за норму. На нашу думку, обговорення та внесення змін до законодавства з метою усунення фактів домашнього насильства в сучасному суспільстві є дуже важливим. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»[1] виокремлює чотири форми: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне домашнє насильство. Мета нашої тези приділити найбільшу увагу саме психологічному насильству.

Але перед тим як зануритися в проблематику, пропонуємо розглянути теоретичну складову, яку пропонує законодавство. Згідно з статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [1]:

1. домашнє насильство - діяння (дії або бездіяльність) фізичного,

сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь;

2. психологічне насильство - форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, іншідіяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

Виходячи, з теоретичних відомостей ми можемо зрозуміти що особливість домашнього насильства, це те що воно вчиняється між особами, які пов'язані або у минулому були пов'язаними – родинними зв'язками, або спільним побутом. Тому можемо дійти до логічного умовиводу, що домашнє насильство відбувається у більшості випадків поза очима суспільства та свідків. Якщо свідки все-таки були присутні, найчастіше, це інші члени сім'ї, які побоюються або також потерпають від кривдника.

Кривдник, в залежності від наслідків вчиненого правопорушення, може понести або адміністративну відповідальність (за статтею 173-2 КУпАП [2]), або кримінальну відповідальність (за статтею 126-1 КК України[4]). Пропонуємо розглянути як законодавство трактує поняття доказів у адміністративному та кримінальному процесі.

Згідно, статті 72 Кодексу адміністративного судочинства України[4]:

Доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, та інші обставини,

що мають значення для правильного вирішення справи.

Ці дані встановлюються такими засобами:

- 1) письмовими, речовими і електронними доказами;
- 2) висновками експертів;
- 3) показаннями свідків.

Згідно, статті 84 Кримінального процесуального кодексу України[5]:

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Аналізуючи кожен форму домашнього насильства, є достатньо підстав вважати, що саме психологічне та економічне є найбільш прихованими формами домашньої тиранії.

Адже на відмінну від фізичного та сексуального вони не мають таких явних «слідів» насильства, які можливо довести пройшовши судово-медичну експертизу (далі – СМЕ), висновки СМЕ дають чітку оцінку чи зазнала постраждала особа домашнього насильства у цих фізичних або сексуальних проявах.

Основними доказами у справі про психологічне насильство у сім'ї є:

1. показання свідків,
2. відео та фотофіксація фактів психологічного насильства, запис розмов, погроз, психологічного тиску, шантажу на мобільний телефон та диктофон.

У чому полягає проблематика доказування, по-перше, як вищезазначено дуже рідко, що кривдник вчиняє психологічне насильство при свідках, але якщо свідки були присутні та можуть підтвердити факт тиранії що відбувається за місцем проживання постраждалої особи, або вчинилися

від кривдника з яким вона пов'язана (була пов'язана) близькими зв'язками: шлюбними, інтимними, кровними, емоційними, спільним побутом тощо, то своїми показами свідок може запобігти фактам домашнього насильства у майбутньому. Тому що стосовно кривдника будуть здійсненні заходи, щодо притягнення до відповідальності, або проходження ним програми для кривдників. По-друге, якщо особа розуміє, що вона опинилася в умовах психологічного насилля їй потрібно почати фіксувати на свій мобільний гаджет прояви домашньої тиранії, при кожній можливості. Маючи доказову базу постраждала особа зможе у судовому порядку довести винуватість кривдника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII: станом на 31 берез. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 213 - 330): Кодекс України від 07.12.1984 р. № 8073-X: станом на 15 квіт. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28 квіт. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV: станом на 19 квіт. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, №*

9-10, № 11-12, № 13, ст.88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.05.2023).

Омарова Кристина

курсантка 2 курсу

факультету № 1 КННІ ДонДУВС

Науковий керівник:

Литвиненко Ольга

старший викладач кафедри

організації досудового

розслідування факультету № 1
КННІ ДонДУВС,

доктор філософії за

спеціальністю 081 «Право»

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ СТАТТІ 126-1 КК УКРАЇНИ

Згідно статті 126-1 кримінального кодексу України, домашнє насильство – це умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років [1].

Відповідно до зазначеного, потерпілими особами від домашнього насильства, можуть бути: подружжя, колишнє подружжя, мати, батьки або діти одного з подружжя чи колишнього подружжя, особи, які спільно проживають або проживали однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, особи, які мають спільних дітей, опікуни, піклувальники, діти та особи, які перебувають або перебували під опікою,

прийомні батьки або діти, тощо. Жертвами стають, як жінки так і чоловіки, однак останні, стають жертвами набагато менше.

Визначають такі форми домашнього насильства: фізичне, психологічне, та економічне. Згідно закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», фізичне насильство, включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру. Коли, батьки починають бити дитину, наприклад, за погані оцінки, поведінку, або дитину починають штовхати щоб вона відійшла від батьків на дистанцію, тощо[2].

Психологічне насильство, включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. Наприклад, коли чоловік починає ревнувати жінку, починає погрожувати, слідкувати за нею, принижувати її як в особистій розмові так і прилюдно, тощо.

Економічне насильство, включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру. Наприклад, коли жінка вигнала з дому чоловіка, забороняє йому жити у власному домі, їсти їжу, носити одяг, примушує

заробляти більшу зарплату на роботі або забороняє працювати на тій чи іншій роботі, тощо.

Сексуальне насильство, включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності. Коли, чоловік змушує до статевого акту жінку силою, починає залицятися без її згоди, тощо.

Наведемо приклад, того, як жінка потрапила у ситуацію домашнього насильства. Так, вона говорить про те, що спочатку кривдник був люблячим чоловіком, гарним батьком, а надалі почав порушувати особисті кордони своєї дружини, бити, намагався її зґвалтувати. Зі слів потерпілої, правоохоронці не надали належної допомоги, а лише порадили помиритися із чоловіком або розлучитися[3]. Із наведеного зазначимо, що у даному випадку були такі форми домашнього насильства, як фізичне, психологічне та сексуальне. Щодо дій правоохоронних органів відмітим, що відмова у наданні допомоги, а тим паче надання таких порад є неприпустимим. Домашнє насильство це такий вид кримінального правопорушення, який межує з іншими більш небезпечними злочинами, тому його ігнорування зі сторони правоохоронців є негативним явищем, наслідком якого може стати смерть людини.

Згідно із зібраними даними, зазвичай кривдниками є чоловіки (98%), а жінки – лише у 2% випадків. Потерпілими від домашнього насильства жінки виступають у 96 %, чоловіки – у 4% всіх проаналізованих випадків. Також, як засвідчує практика, здебільшого чоловіки вчиняють домашнє насильство щодо жінок (94%), жінки щодо чоловіків лише у 1% проаналізованих випадків. Водночас чоловіки стосовно чоловіків та жінки стосовно жінок вчиняють домашнє насильство у 3% та 2% проаналізованих справ,

відповідно. Існує гіпотеза, що, зважаючи на воєнний стан, однією із вразливих категорій, яка може потерпати від домашнього насильства, є внутрішньо переміщені особи. Водночас у ході моніторингу судової практики ми не виявили випадків, де б потерпіла особа була окремо ідентифікована як ВПО [4].

Статистика свідчать про те, що за лютий 2021 року, за статтею 126-1 КК України обліковано 609 кримінальних правопорушень. Повідомлення про підозру вручено – 395 особам. До суду направлено 350 кримінальних проваджень, із них з обвинувальним актом – 348, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності – 1, з клопотанням про застосування примусових заходів медичного характеру – 1. Потерпіло від злочинів: жінок – 487, діти: неповнолітні – 2, малолітні (до 14 років) – 8.

За лютий 2022 року, обліковано кримінальних правопорушень – 573, вручено повідомлення про підозру – 298 особам, кримінальні провадження направлені до суду – 236, з обвинувальним актом – 236, одне кримінальне провадження – закрито. Потерпіло від злочинів: жінок – 440, діти: неповнолітні – 2, малолітні (до 14 років) – 4 [5].

Зазначені статистичні данні свідчать про те, що рівень домашнього насильства, за період воєнного стану зменшився. Однак ми переконані в тому, що справжня ситуація щодо досліджуваного нами кримінального правопорушення є гіршою, оскільки ситуація в країні змусила громадян змістити фокус уваги на інші правопорушення, тому домашнє насильство має більш латентний характер.

Задля покращення ситуації щодо недопущення випадків вчинення домашнього насильства, в тому числі і як кримінально-караного діяння, варто збільшити кримінальну відповідальність. Не зайвим буде накладення обов'язку на кривдник проводити заняття з психологом або іншими спеціалістами, які будуть спрямовані на виправлення його неправомірної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 01 січн. 2020 року №2229-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
3. Яненко О. «Зараз я складаю себе по камінчиках»: жінка, яка постраждала від домашнього насильства про чоловіка-кривдника та реабілітацію. *Вінницький інформаційний портал V E Ж А.26* Червня 2020, 21:08. URL: <https://vezha.ua/ya-skladayu-sebe-po-kaminchychah-zhinka-yaka-postrazhdala-vid-domashnogo-nasyilstva-pro-cholovika-kryvdnyka-ta-reabilitatsiyu/>
4. Юридична газета online. *Всеукраїнське професійне юридичне видання видання*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/vidpovidalnistzadomashnenasilstvopidchasviynisudovapraktika.html#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D1%96%D0%B7%20%D0%B7%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%2C%20%D0%B7%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%B0%D0%B9,%D1%83%204%25%20%D0%B2%D1%81%D1%96%D1%85%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D1%96%D0%B2>
5. Статистичні данні отримані із сайту Офісу Генерального прокурора. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=217572

Світлана Пугач

ДонДУВС

Науковий керівник:

Єгор Назимко

перший проректор ДонДУВС,

доктор юридичних наук,

професор

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК ПЕРЕДУМОВА ОКРЕМИХ ПРОЯВІВ ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Домашнє насильство – це глобальна проблема, оскільки його прояви фіксується у різних країнах світу, при цьому значна частина випадків домашнього насильства носить латентний характер. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO) кожна третя жінка стикаються з проявами домашнього насильства під час свого життя. До країн в яких відмічається високий рівень домашнього насильства відносяться Індія, Росія, Мексика, Пакистан, Бразилія, Колумбія та інші[7]. Однак слід зазначити, що в кожній країні ситуація з домашнім насильством різна та залежить від культурних та соціальних норм, рівня законодавства проти домашнього насильства, доступність соціальної та юридичної підтримки для жертв.

В Україні на рівень домашнього насильства впливає ряд таких факторів, як: рівень життя населення, показники безробіття та працевдатності, доступність засобів безпеки, соціально-економічний стан в державі, наявність соціальних кризових ситуацій, ефективність діяльності правоохоронних органів та правосуддя в країні тощо.

Статистичне узагальнення кількості випадків домашнього насильства в Україні в т.ч. здійснює і Офіс Генерального прокурора. Так, відповідно до даних розміщених на офіційній сторінці Офісу Генерального прокурора у січні-лютому 2023 р. було обліковано 879 кримінальних правопорушень пов'язаних з домашнім насильством, з них по 640 кримінальних правопорушень провадження направлено до суду, а 634 – винесено обвинувальний акт. З них 15% вчинено особами, які раніше вчиняли

кримінальні правопорушення, а 18 % - у стані алкогольного сп'яніння. Показовими для кримінальних правопорушень пов'язаних з домашнім насильством є те, що по відношенню до 11% таких кримінальних правопорушень закрито провадження по справі[4].

Як ми вже зазначали, далеко не всі випадки домашнього насильства фіксуються правоохоронними органами та не всі жертви звертаються за допомогою, тому, реальна кількість випадків домашнього насильства є значно вищою. Окрім того, статистика домашнього насильства в Україні може змінюватися залежно від регіону та місцевих умов. Наприклад, на тимчасово окупованих території України кількість випадків домашнього насильства може бути вищою через стресові ситуації та травми, які переживають місцеві жителі. Також, в західних областях України, де проживає значна кількість внутрішньо переміщених осіб, відмічається значне зростання кількості кримінальних правопорушень, в т.ч. і пов'язаних з домашнім насильством.

Так, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» «домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [3].

В Кримінальному кодексу України визначено наступне визначення поняття «домашнє насильство»: «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних

страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи» (ст. 126¹) [2].

Домашнє насильство в залежності від форми прояву та рівня суспільно-небезпечних наслідків його вчинення може стати передумовою та підґрунтям побутових кримінальних правопорушень (в т.ч. і вчиненими жінками).

Серед специфічних рис домашнього насильства можна виділити наступні:

1) форма домашнього насильства може проявлятися в залежності від статті та віку як суб'єкта злочину так і потерпілого (зокрема, жертвами домашнього насильства може бути будь-який член сім'ї, проте слід зауважити, що у більшій кількості випадків потерпілими виступають жінки, неповнолітні, люди похилого віку) та мати вираження у фізичному, сексуальному, моральному, психологічному, фінансовому та ін. формах насильства. Зокрема, Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок (1993 р.) визначає такі форми домашнього насильства по відношенню до жінок та дівчаток, як «фізичне, статеве та психологічне насильство, яке має місце в сім'ї, включаючи нанесення побоїв, статевий примус щодо дівчаток у сім'ї, насильство, пов'язане з посагом, зґвалтування дружини чоловіком, ушкодження жіночих статевих органів та інші традиції, що завдають шкоди жінкам, позашлюбне насильство та насильство, пов'язане з експлуатацією» [1];

2) домашнє насильство носить доволі високий латентний рівень, оскільки в суспільстві не прийнято демонструвати факти домашнього насильства. В окремих країнах домашнє насильство по відношенню до жінок та дітей є допустимим та прийнятним з точки зору моралі, релігії та неформального відношення представників правоохоронних органів (наприклад, у таких країнах, як Іран, Пакистан, Індія та ін.);

3) в силу багатоаспектності та довготривалості сімейних (та прирівняних до них) відносин складно визначити причини та передумови домашнього насильства;

4) домашнє насильство ґрунтується на тісних емоційних, психологічних та фізичних зв'язках між людьми. Зокрема, підґрунтям домашнього насильства виступають родинно-побутові відносини, почуття дружби, любові, ненависті які виникають між членами сім'ї та родини, між особами, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах тощо. Характерним для домашнього насильства є те, що його вчинення не залежить від культурного рівня, релігійних переконань, майнового та соціального стану злочинця та жертви, певного рівня освіти, сфери професійної діяльності тощо;

5) соціальні ролі «насильник-жертва» у домашньому насильстві часто можуть змінюватися між членами шлюбно-сімейних відносин;

6) учасниками домашнього насильства виступають члени подружжя, сім'ї, родини, колишні сексуальні партнери та ін. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до таких учасників відносяться «подружжя, колишнє подружжя, наречені, мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя), особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти, особи, які мають спільну дитину (дітей), батьки (мати, батько) і дитина (діти), дід (баба) та онук (онука), прадід (прабаба) та правнук (правнучка), вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка), рідні брати і сестри, інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука), діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими, опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя» [3];

Домашнє насильство може мати наступні форми:

- психологічне насильство може проявлятися у залякуванні, переслідуванні, доведенні до самогубства, контролі у репродуктивній сфері, газлайтерстві, приниженні, обезцінюванні, образах, погрозах, приведення до «вивченої безпорадності», формування страху у власній безпеці та безпеці третіх осіб, завданні шкоди психічному здоров'ю та ін.;

- фізичне насильство може проявлятися у побоях, завданні тілесних ушкоджень та смерті, позбавленні волі, мордуванні, залишення у небезпечному статті, позбавлення їжі та води, насильному утриманні в непридатних для життя умовах та ін.;

- сексуальне насильство може проявлятися у сексуальних діях без згоди повнолітньої особи або якщо така особа перебувала в стані в якому не розуміла значення таких дій та/або не могла виразити свою відмову, примушення до статевих дій з третіми особами; сексуальні дії по відношенню до неповнолітньої особи без згоди чи за згодою, в її присутності;

- економічне (фінансове) насильство може проявлятися у позбавленні засобів до існування та житла, залишення без догляду та опіки, ненадання або перешкоджання у отриманні медичної, психологічної допомоги, позбавлення можливості отримання грошової допомоги, пенсії, соціальних виплат, позбавлення документів, примушення до праці чи позбавлення права на працю, забороні навчатися і т.д.

Негативними соціальними наслідками домашнього насильства можуть бути: доведення до самогубства; ушкодження здоров'я що може потягнути за собою настання інвалідності; психоневрологічні і психосоматичні хвороби та розлади (синдром травми зґвалтування, стокгольмський синдром, синдром вивченої безпорадності, посттравматичний стресовий розлади, депресія та ін.); алкоголізм, наркоманія, бродяжництво; наслідування дітьми насильницької поведінки у побуті та інші прояви вторинної травматизації (наприклад, невмотивована агресія, байдуже ставлення до погроз тощо); зараження венеричними захворювання та ВІЛ/СНІД тощо.

На форму прояву домашнього насильства та його негативні наслідки має значний вплив зв'язок «злочинець-жертва». Такий зв'язок характеризується наступними специфічними рисами:

- ґрунтується на родинно-побутових зв'язках;
- рівний статус злочинця та жертви на початкових етапах конфлікту;
- складність у розмежуванні дії злочинця та жертви, оскільки мотиви такої поведінки суперечать та спричиняють передумови вчинення домашнього насильства, яке згодом може перерости у кримінальний конфлікт;
- доволі часто поведінка жертви може носити наступальних характер та провокувати вчинення злочину (проте слід зауважити, що така поведінка повинна носити протиправний характер і може спровокувати вчинення в стані афекту кримінального злочину по відношенню до жертви).

Зв'язок «злочинець-жертва», відповідно о положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», може мати наступні типи: «подружжя 1-подружжя 2»; «батьки-неповнолітні діти»; «батьки-повнолітні діти»; «повнолітні діти-батьки»; «діти-діти»; «між іншими членами сім'ї».

Домашнє насильство носить довготривалий та циклічний характер і виражається в наступних циклах: цикл 1 - напруження («підготовка» до насильства); цикл 2 - вибух (вчинення насильницьких дій); цикл 3 - раціоналізація (визнання насильником провини, примирення); цикл 4 - спокій. Цикли домашнього насильства повторюються при цьому відмічається скорочення фаз даних циклів та підвищення рівня насильства «з кожним новим колом» [8].

Отже, враховуючи вищезазначене ми можемо зробити наступний висновок – «домашнє насильство може стати передумовою вчинення жіночої злочинності у наступних випадках: 1) коли жінка виступає в ролі особи, яка вчиняє домашнє насильство по відношенню до інших членів сім'ї або осіб,

що з нею проживають (чоловіка, дітей, батьків та ін.);2) коли жінка-жертва домашнього насильства та вчиняє кримінальне правопорушення в стані сильного душевного хвилювання, яке викликане протиправними діями (в даному випадку – проявами домашнього насильства, в т.ч. і тривалого характеру) з боку потерпілої особи».

На нашу думку, врахування факторів, специфічних рис, форм, негативних соціальних наслідків, зв'язку «злочинець-жертва» та циклічного характеру домашнього насильства сприятиме формуванню підходів та концепції запобігання окремих проявів жіночої злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декларація ООН про викорінення насильства проти жінок від 20.12.1993 р. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/violence.shtml (дата звернення: 04.03.2023)
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3426> (дата звернення: 25.02.2023)
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 04.03.2023)
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 04.03.2023)
5. Dobash, R. E., & Dobash, R. P. (1979). Violence against wives: A case against the patriarchy. Free Press.
6. Renner, L. M., Whitney, S. D., & Siegfried-Spear, C. (2003). Intimate partner violence and women's health: a review of the literature. Journal of Midwifery & Women's Health, 48(4), 258-269.

7. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines" (Реагування на насильство партнерів та сексуальне насильство щодо жінок: клінічні та політичні рекомендації BOO3) URL: <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241548595/en/> (дата звернення: 28.02.2023)
8. TheCycleofDomesticViolence (Цикл домашнього насильства). URL: <https://www.thehotline.org/resources/abuse-cycle/> (дата звернення: 25.02.2023)
9. United Nations Office on Drugs and Crime. (2014). Global status report on violence prevention 2014. URL: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/en/ (дата звернення: 27.02.2023)

Соболева Варвара

курсантка 3 курсу

факультету №1 КННІ ДонДУВС

Науковий керівник:

Носевич Надія

завідувачка

*кафедри
правоохоронної діяльності та
поліцейстики факультету №1
КННІ ДонДУВС,
кандидатка юридичних наук*

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ НАД ЖІНКАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Навіть в мирні часи постраждалі рідко повідомляють про випадки сексуального насильства і рідко звертаються за допомогою. Стигматизація, осуд, недовіра, страх, відсутність підтримки – часто стримують від повідомлення про злочин. Війна посилила вразливість, в першу чергу жінок та дітей, до цього виду насильства.

Під час воєнного стану сексуальне насильство застосовується для деморалізації мирного населення. Воно означає зґвалтування або будь-який

інший напад сексуального характеру, вчинений стосовно жінок, чоловіків або дітей. Його наслідки можуть бути жорстокими та полягати у сильному фізичному та психологічному впливі на жертв та інших свідків. Сексуальне насильство внаслідок воєнних дій та збройного конфлікту – не просто кримінальний злочин, це порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини (Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року).

Якщо ми б розбирали ці питання до 24 лютого 2022 року, то напевно б дійшли до тієї думки, що таке жахіття у нинішнє сторіччя волевиявлення та повного захисту прав громадян по всьому світу, просто неможливе.

Наразі російська федерація ігнорує не просто положення законодавства України, але й усього цивілізованого світу.

То ж якими порушеннями законів та звичаїв війни є факти сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями щодо цивільного населення України?

Для кращого сприйняття і розуміння норми міжнародного гуманітарного права, які порушуються під час вчинення сексуального насильства, варто розглядати відповідно до категорій цивільного населення, що є постраждалими.

Кваліфікація фактів сексуального насильства, вчиненого російськими військовослужбовцями щодо будь-якої цивільної особи України (чоловіка, жінки, дитини), як і інших порушень законів і звичаїв війни, має здійснюватися у межах загальних норм захисту цивільного населення, які визначаються статтями 27-34 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни (ЖК IV).

Так, стаття 27 ЖК IV визначає право цивільних осіб за будь-яких обставин на особисту повагу, повагу до своєї честі, право на сім'ю, гуманне ставлення і захист, зокрема від будь-якого акту насильства чи залякування, від образ та цікавості натовпу.

Тобто стаття не тільки забороняє сексуальне насильство рамковими

нормами (через право на особисту повагу, повагу до своєї честі, гуманне ставлення), а й прямо забороняє вчинення будь-якого акту насильства, зокрема і сексуального.

Стаття 31 ЖК IV визначає, що жодний примус фізичного чи морального характеру не може застосовуватися до цивільних осіб, зокрема з метою отримання від них або від третіх осіб якихось відомостей.

Безперечно, сексуальне насильство, що вчиняється російськими військовослужбовцями щодо цивільного населення України, залежно від обставин може бути як фізичним примусом (власне вчинення будь-якого акту сексуального насильства щодо цивільної особи), так і моральним/психологічним (погроза вчинення сексуального насильства щодо цивільної особи чи членів сім'ї, примус до споглядання акту сексуального насильства, що вчиняється щодо члена сім'ї чи близької особи). Визначальним під час вирішення питання про застосування статті 31 ЖК IV є наявність у російського військовослужбовця мети отримати від цивільної особи якісь відомості (щодо зв'язку зі Збройними силами України, місця знаходження певних осіб тощо).

Стаття 32 ЖК IV визначає, що державі забороняється застосовувати будь-які заходи, які можуть завдати фізичних страждань або призвести до знищення осіб, що перебувають під захистом, які є під їхньою владою. Ця заборона поширюється не лише на вбивства, тортури, тілесні покарання, калічення, а й на будь-яке інше брутальне поводження з боку як цивільної, так і військової влади.

Ця норма визначає обов'язок саме держави, а не окремого представника її збройних сил, не вчиняти будь-які з перелічених заходів. Від так стаття 32 ЖК IV має бути застосована, якщо підозрюваним у вчиненні перелічених заходів є представник військової влади, зокрема і встановленої на тимчасово окупованих територіях України.

Стаття 33 ЖК IV визначає, що колективні покарання, так само як і будь-які залякування чи терор, забороняються.

Тобто статтю 33 ЖК IV потрібно застосовувати у разі наявності факту залякування російськими військовослужбовцями цивільних осіб шляхом погрози вчинити акти сексуального насильства задля отримання інформації або з іншою метою.

Крім того, як зазначалось раніше, в умовах російсько-українського міжнародного збройного конфлікту підлягають застосуванню норми ДП I.

Статтею 75 ДП I визначено, що заборонені й залишатимуться забороненими такі дії: насильство над життям, здоров'ям і фізичним та психічним станом осіб (вбивство, фізичні чи психічні катування, тілесні покарання, каліцтво), знущання над людською гідністю (принижуюче й образливе поводження, примус до проституції чи не пристойне посягання в будь-якій його формі), а також погрози вчинити будь-яку із зазначених дій.

Зазначена норма ДП I додатково до проаналізованих вище не допускає вчинення сексуального насильства щодо цивільного населення в межах загальних заборон. Більше того, стаття містить пряму заборону вчинення конкретних актів сексуального насильства (примус до проституції чи непристойне посягання у будь-якій формі). Варто зауважити, що ця норма ДП I чи не єдина, яка забороняє вчинення окремих актів сексуального насильства як щодо жінок, так і щодо чоловіків.

Крім того, статті 147 ЖК IV та 85 ДП I до серйозних порушень названої Конвенції та Протоколу відносять тортури або нелюдське поводження, якими безперечно можуть бути факти сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Отже, такими є норми основних міжнародних договорів у сфері міжнародного гуманітарного права, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і які забороняють вчинення сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, щодо усіх категорій цивільного населення: чоловіків, жінок, дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Женевські конвенції про захист жертв війни. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Женевські_конвенції
2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Протидія сексуальному та гендерному насильству в умовах конфлікту в Україні. URL: <https://otg.mrada-baranivka.gov.ua>
4. Стратегія запобігання та протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk>
5. Заява Генеральної секретарки Ради Європи Марії Пейчинович - Бурич до Міжнародного жіночого дня 8 березня. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>

Чорномаз Валерія

курсантка 2 курсу

факультету №1 КННІ ДонДУВС

Науковий керівник:

Носевич Надія

завідувачка

кафедри

правоохоронної діяльності та

поліцейстики факультету №1

КННІ ДонДУВС,

кандидатка юридичних наук

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ДІТЬМИ

Переважає більшість дорослих, які чинять насильство над своїми дітьми, в дитинстві самі зазнавали насильницьких дій. Ставши батьками, вони починають застосовувати ті ж методи виховання, що й їхні батьки. Крім того, насильство стає наслідком життєвих негараздів, від яких потерпає людина, тому дорослі виливають свій гнів і розчарування на дітей навіть без наміру їм зашкодити.

Насильство над дітьми є загальносвітовою проблемою, і Україна не є виключенням. Сексуальна експлуатація та сексуальне насильство

вважаються одними із найгірших форм насильства стосовно дітей. За даними досліджень Ради Європи, 21% українських дітей, тобто кожна п'ята дитина зазнає різних форм сексуального насильства: від розбещення до зґвалтування. Кожна третя дитина стає жертвою фізичного насильства, а кожна друга — психологічного[1].

Існують різні види насилля над дітьми: фізичне, сексуальне, емоційне та занедбаність.

Фізичне насилля – це будь-яка фізична травма, причиною якої може бути побиття, удари, укуси, опіки або будь-яка інша фізична шкода, завдана дитині. Травма може бути навмисною і ненавмисною, а також наслідком надмірних дисциплінарних вимог чи покарання.

Жорстоке поводження з дитиною - будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над дитиною, зокрема домашнього насильства, а також будь-які незаконні угоди стосовно дитини, зокрема вербування, переміщення, переховування, передача або одержання дитини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану дитини [2].

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах дітей, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, колцентр з питань запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства [2].

Держава гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правової допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини[2].

Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей - тягне за собою попередження або накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягнуть за собою накладення штрафу від двох до чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Як говорилося вище, будь-який вид насильства формує у дітей і підлітків такі особистісні і поведінкові особливості, які роблять їх малопривабливими і навіть небезпечними для суспільства.

Які ж суспільні втрати від насильства над дітьми? Це, насамперед, утрати людського життя в результаті вбивств дітей і підлітків, їхніх самогубств, це втрата в їхній особі продуктивних членів суспільства внаслідок порушення їх психічного і фізичного здоров'я, низького освітнього і професійного рівня, кримінальної поведінки. Це втрата в їхній особі батьків, здатних виховати здорових у фізичному і моральному відношенні дітей. Нарешті, це відтворення жорстокості в суспільстві, оскільки колишні жертви самі часто стають гвалтівниками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новини Полтавщини. URL: <https://np.pl.ua/2021/11/hovoryty-pro-nasylstvo-nad-ditmy-ne-pryyniato-iak-boriatsia-z-tsiieiu-problemoiu-v-ukraini/>

2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 30, ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2402-14>

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)* 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>